

ANALIZA ZAKONODAVSTVA KANTONA SARAJEVO iz oblasti:

●
socijalne zaštite,
zaštite civilnih žrtava rata
i zaštite porodica sa djecom;

●
zdravstvene zaštite
i zdravstvenog osiguranja;

●
posredovanja u zapošljavanju
i socijalnoj sigurnosti
nezaposlenih osoba;

●
obrazovanja

fondacija
lokalne
demokratije

Izdanja Fondacije lokalne demokratije (CD-ROM)

Ova Analiza je objavljena
uz podršku američkog naroda preko
Američke agencije za međunarodni razvoj (USAID).
Fondacija lokalne demokratije
je odgovorna za sadržaj ovog dokumenta
i stavovi koji su u njemu izneseni
ne odražavaju stavove USAID-a
ili Vlade Sjedinjenih Američkih Država.

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

ISSN 1512-8326

9 771512 832007 0 0006

ANALIZA ZAKONODAVSTVA KANTONA SARAJEVO

iz oblasti:

**socijalne zaštite,
zaštite civilnih žrtava rata
i zaštite porodica sa djecom;**

**zdravstvene zaštite
i zdravstvenog osiguranja;**

**posredovanja u zapošljavanju
i socijalnoj sigurnosti
nezaposlenih osoba;**

obrazovanja

Sarajevo, decembar 2010. godine

Bilten br. 6 • Analiza zakonodavstva Kantona Sarajevo • Izdavač: Fondacija lokalne demokratije Sarajevo • Urednik: Jasmina Mujezinović • Uredivački kolegij: Azra Šehić, Amer Homarac, Mirsada Poturković, Jasna Hasić, Lamiya Husić, Zamira Velić • Lektor: Gordana Bosić • Za informacije obratite se Fondaciji lokalne demokratije, Bravadžiluk bb, 71 000 Sarajevo, Bosna i Hercegovina • Tel/Fax: + 387 33 668 459, 236 899, 237 240; e-mail: adl@bih.net.ba, barsa@bih.net.ba • Web: www.fld.ba • Godina izdavanja: 2010.

SADRŽAJ

Analiza propisa relevantnih za zaštitu samohranih majki, žrtava nasilja u porodici, žrtava trgovine ljudima, žena žrtava rata, žena na margini ili u ekstremnom siromaštvu	6
Uvod	7
Prava iz socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom	9
Prava iz socijalne zaštite	11
Prava civilnih žrtava rata	12
Prava po osnovu zaštite porodice sa djecom	13
Prava iz zdravstvene zaštite i zdravstvenog osiguranja	20
Posredovanje u zapošljavanju i socijalna sigurnost nezaposlenih osoba	25
Socijalna sigurnost – način i uvjeti za ostvarivanje prava	29
Pravo na zdravstveno osiguranje	29
Pravo na novčanu naknadu	30
Pravo na penzijsko osiguranje	30
Oblast obrazovanja	31
Osnovni odgoj i obrazovanje	31
Osnivanje, organizacija i finansiranje osnovnih škola	32
Učenici	36
Nastavnici/nastavnice, stručni saradnici/saradnice i drugi zaposleni ..	38
Nadzor nad zakonitošću rada i stručni nadzor	40
Preporuke	44
Nastavni planovi i programi	45
Podsticanje kreativnosti na eksperimentalnoj osnovi – pilot projekti ..	45
Srednje obrazovanje u Kantonu Sarajevo	45
Nastavni plan i program	50
Učenici	51
Uposlenici škole	52
Inspekcijski nadzor nad provođenjem ovog zakona	52
Visoko obrazovanje u Kantonu Sarajevo	53
Student	56
Kadar	57
Tijela visokoškolske ustanove	57
Finansiranje	58

ANALIZA PROPISA RELEVANTNIH ZA ZAŠTITU SAMOHRANIH MAJKI, ŽRTAVA NASILJA U PORODICI, ŽRTAVA TRGOVINE LJUDIMA, ŽENA ŽRTAVA RATA, ŽENA NA MARGINI ILI U EKSTREMNOM SIROMAŠTVU

Ova analiza se vrši u cilju razmatranja postojeće, ali i neophodne zaštite žena žrtava nasilja, žena civilnih žrtava rata i samohranih majki u Bosni i Hercegovini. Analiza se stvara u okviru projekta **“Centar za pravnu pomoć ženama”** (Centar), koji Fondacija lokalne demokratije (Fondacija) realizuje uz podršku **U.S. Agency for International Development (USAID) Bosnia Judicial Sector Development Project II (JSDPII)**.

Kako bi se što potpunije ostvarilo organizovano pružanje besplatne pravne pomoći ciljnoj skupini u Kantonu Sarajevo, analiza je namijenjena i nevladinim organizacijama koje se bave zaštitom prava žena, jačanju kapaciteta ovih organizacija u cilju ostvarenja pristupa pravima i pravdi ranjivih i marginaliziranih grupa građana i građanki, te razvijanju novog programa (mreža usluga) u zajednici, uz međusobnu saradnju NVO i institucija sistema kroz uključivanje u socijalne integracije socijalno isključenih kategorija.

U okviru Fondacije analiza predstavlja osnovu za formiranje zbirke pravnih propisa na nivou Kantona Sarajevo, u cilju kreiranja kataloga prava koji će omogućiti timu da uvijek ima dostupnu pravnu regulativu za primjenu u pomoći i rješavanju konkretnih pravnih problema ciljne skupine. Ova baza će biti dostupna i drugim relevantnim i zainteresovanim NVO i VO u cijeloj BiH kao osnova za njihovo uspješnije djelovanje na ovom polju.

UVOD

Prema Ustavu Federacije Bosne i Hercegovine, član 2. Općih odredbi o ljudskim pravima *Federacija mora osigurati primjenu najvišeg nivoa međunarodno priznatih prava svim osobama na njenom teritoriju*, provodeći zabranu diskriminacije, socijalnu i zdravstvenu zaštitu, pravo na prehranu, utočište i zaštitu potencijalno ugroženih grupa. Kako je djelatnost socijalne zaštite od interesa za Federaciju BiH i kantone, tekst koji slijedi će objasniti o kakvom se to zapravo interesu radi, u kojoj mjeri je ostvariv, te koliko se ovim tekstom uistinu pruža zaštita ciljnim grupama. Naime, propisima Federacije uređuju se: osnove socijalne zaštite građana i njihovih porodica, osnovna prava iz socijalne zaštite, korisnici prava iz socijalne zaštite, osnivanje i rad ustanova socijalne i dječije zaštite i invalidskih udruženja, osnovna prava civilnih žrtava rata i članova njihovih porodica, osnove zaštite porodica sa djecom, finansiranje i druga pitanja od značaja za ostvarivanje osnovnih prava iz oblasti socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom. Nadležni organi Kantona u skladu sa Ustavom i federalnim propisima bliže uređuju djelatnost socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom.

S obzirom na Ustavno ustrojstvo Federacije BiH, primjena međunarodnih standarda zaštite osnovnih ljudskih prava i temeljnih sloboda u direktnoj je nadležnosti svih kantona, a time i Kantona Sarajevo. U smislu zaštite svih ranjivih kategorija stanovništva, među kojima su: žene žrtve nasilja u porodici, žene žrtve rata, žene žrtve trgovine, samohrane majke..., Kanton Sarajevo ima obavezu uskladiti zakonsku regulativu koja uređuje oblast socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom, sa odredbama:

1. Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda s pripadajućim Protokolima iz 1950. godine (Anex 6 Daytonskog mirovnog sporazuma);
2. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima s pripadajućim Fakultativnim protokolima iz 1966. godine i 1989. godine (Aneks 6 Daytonskog mirovnog sporazuma);
3. Međunarodnog Pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (Anex 6 Daytonskog mirovnog sporazuma) iz 1966. godine;
4. Konvencije o ukidanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW);
5. Međunarodne konvencije o zaštiti prava djeteta 1989. godine;
6. Evropskom Socijalnom Poveljom.

PRAVA IZ SOCIJALNE ZAŠTITE, ZAŠTITE CIVILNIH ŽRTAVA RATA I ZAŠTITE PORODICE SA DJECOM

Oblast socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštita porodica sa djecom u Kantonu Sarajevo uređena je Zakonom o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite obitelji sa djecom Federacije Bosne i Hercegovine ("Službene novine" br. 36/99, 54/04, 39/06, 14/09) i Zakonom o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodica sa djecom Kantona Sarajevo ("Službene novine Kantona Sarajevo" br. 16/02, 08/03, 02/06, 21/06 i 17/10). Ovim zakonima su definisani sljedeći pojmovi:

- a) **Obitelji/Porodice** su: bračni drug, odnosno izvanbračni drug, dijete (bračno/vanbračno, usvojeno, pastorče i dijete bez roditelja uzeto na izdržavanje), otac, majka, očuh, maćeha, dedo i baka/nana (po ocu i po majci), braća i sestre bračnih drugova;
- b) **Članovi porodice civilne žrtve rata** su: bračni drug, djeca rođena u braku ili izvan braka, usvojena ili pastorčad su članovi uže obitelji; roditelji, očuh, maćeha i usvojitelji su članovi šire obitelji. Izvanbračni drug se smatra članom obitelji ukoliko je sa civilnom žrtvom rata živio u zajedničkom domaćinstvu najmanje godinu dana i sa kojom ima dijete;
- c) **Dijete** je svaka osoba do navršene 18. godine života, ili do 27. godine života, ukoliko je učenik/student. Svako dijete do navršene 15. godine života smatra se *nesposobnim za rad*. **Dijete bez roditeljskog staranja** je dijete bez oba roditelja, ili čiji su roditelji nepoznati, ili je napušteno od roditelja lišenih roditeljskog prava i roditelja spriječenih da vrše roditeljsku dužnost. **Odgojno zanemareno dijete** je dijete koje zbog nedovoljnog nadzora i nebrige roditelja, te negativnog

utjecaja sredine, narušava opće prihvaćene norme ponašanja, a ukoliko to dijete vrši i prekršaje ili čak i krivična djela, ono se smatra *odgojno zapuštenim djetetom*. Ukoliko roditelji djeteta nisu u mogućnosti da mu (zbog nesređenih porodičnih odnosa, materijalnih i drugih razloga) osiguraju normalne uvjete za pravilan odgoj, te psihički i fizički razvoj, takvo dijete je obuhvaćeno kategorijom *djece čiji je razvoj ometen obiteljskim prilikama*.

- d) *Osobe sa invaliditetom i osobe ometene u psihičkom i fizičkom razvoju* mogu biti i odrasli i djeca (slabovidni i slijepi, gluhi i nagluhi, osobe sa poremećajima u govoru i glasu, osobe sa tjelesnim oštećenjima i trajnim smetnjama u fizičkom razvoju, sa smetnjama u psihičkom razvoju i kombiniranim smetnjama).
- e) *Materijalno neosigurana i za rad nesposobna osoba* je odrasla osoba koja nema sredstava neophodnih za izdržavanje, nesposobna je za rad i ne može sebi osigurati sredstva za život po nekom drugom osnovu.
- f) *Nesposobnom za rad* smatra se osoba: koja je starija od 65 godina (muškarac), odnosno 60 godina (žena), žena za vrijeme trudnoće, porođaja i nakon porođaja, roditelji koji se brinu o djetetu do prve godine života ukoliko nema članova porodice koji su po zakonu obavezni da ga izdržavaju, dijete do 15. godine života, a ako je na redovnom školovanju do 27. godine života, osobe sa trajnim smetnjama u fizičkom i psihičkom razvoju, te osoba koja u obitelji njeuguje osobu sa teškim invaliditetom, ili teško oboljela osoba.
- g) *Stara osoba bez porodičnog staranja* je muška osoba starija od 65 godina, ženska osoba starija od 60 godina, koja nema članova obitelji, niti srodnike koji bi po zakonu bili obavezni izdržavati je, ili pak postoje takve osobe, ali nemaju mogućnosti ispuniti tu obavezu.
- h) *Osoba sa društveno negativnim ponašanjem* je osoba koja se odaje besposličarenju, skitnji i prosjačenju, prostituciji, alkoholizmu, uzimanju opojnih droga i drugim oblicima negativnog ponašanja.
- i) *Osoba, tj. Obitelj/Porodica u stanju socijalne potrebe* su one osobe i porodice koje se nađu u stanju socijalne potrebe uzrokovane: prisilnom migracijom, repatrijacijom, elementarnom nepogodom, smrću jednog ili više članova obitelji, povratkom sa liječenja, otpuštanjem sa izdržavanja kazne zatvora ili izvršavanjem odgojne mjere.

- j) *Civilna žrtva rata* je osoba kod koje je nastupilo tjelesno oštećenje od najmanje 60% zbog rane, povrede ili ozljede zadobivene kao posljedica: bombardiranja, ulične borbe, zalutalog metka, eksplozije zaostalog ratnog materijala, zlostavljanja ili zarobljavanja u toku rata ili kao posljedica diverzantske ili terorističke akcije kojom se ugrožava sigurnost i ustavni poredak Federacije BiH.

Civilnom žrtvom rata smatra se lice koje je poginulo, umrlo ili nestalo pod navedenim okolnostima. Lice kod kojeg je nastupilo tjelesno oštećenje najmanje 60% zbog bolesti koja je nastupila kao posljedica prethodno navedenih dešavanja, također se smatra civilnom žrtvom rata.

Prava iz socijalne zaštite

Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom FBiH utvrđuje osnovna **prava iz socijalne zaštite** koja pripadaju gore definisanim kategorijama, te kao takva trebaju biti detaljno uređena i implementirana od strane Kantona Sarajevo, a to su:

- I. **Novčana i druga materijalna pomoć** – ova pomoć može biti stalna novčana pomoć, novčana naknada za pomoć i njegu od strane druge osobe, kao i neki drugi oblik materijalne potpore (privremena, jednokratna i druga novčana pomoć ili naturalno davanje).
- a) **Osobama i porodicama** koje su nesposobne za rad ili spriječene za ostvarivanje prava na rad, nemaju dovoljno prihoda za izdržavanje niti imaju članove porodice koji bi bili dužni izdržavati ih, pripada pravo na stalnu novčanu pomoć.
- b) **Osobe sa invaliditetom i druge osobe ometene u fizičkom ili psihičkom razvoju, kao i stare i nemoćne osobe** mogu ostvariti, pored prava na stalnu novčanu pomoć, i pravo na novčanu naknadu za pomoć i njegu od strane druge osobe, te pravo na ličnu invalidninu i ortopedski dodatak uz ispunjenje niza uvjeta, o kojima će kasnije biti više govora. Osobe sa invaliditetom koji je nastao nakon 65. godine života, za koje Institut za medicinsko vještačenje utvrdi **potrebu za korištenjem prava na dodatak za njegu i pomoć druge osobe** to pravo ostvaruju po Zakonu o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom Kantona Sarajevo.

- c) **Osobe i porodice koje se nađu u stanju socijalne potrebe** imaju pravo na privremene, jednokratne i druge novčane pomoći ili naturalna davanja.
- d) **Djeca i osobe starije od 65 godina imaju pravo na zdravstveno osiguranje, ukoliko isto nije riješeno po drugom osnovu. Pravo na zdravstveno osiguranje imaju i osobe sa invaliditetom, ukoliko to pravo ne mogu ostvariti po drugom osnovu.**
- II. **Osposobljavanje za život i rad** – ovo pravo pripada djeci koja su ometena u psihofizičkom razvoju, kao i odraslim osobama sa umanjnim psihofizičkim sposobnostima, ukoliko se mogu osposobiti za rad kroz redovni ili specijalni proces obrazovanja. Djeci i odraslim osobama koje su osposobljene za život i rad pripada **pravo na novčanu naknadu za vrijeme čekanja na zaposlenje.**
- III. **Smještaj u drugu obitelj** mogu ostvariti djeca bez roditeljskog staranja, odgojno zanemarena ili odgojno zapuštena djeca, djeca čiji je razvoj ometen porodičnim prilikama, te odrasle osobe kojima je neophodna stalna briga i potpora radi zadovoljavanja njihovih životnih potreba.
- IV. **Smještaj u ustanovu socijalne zaštite** ostvaruju djeca i odrasli kojima je potrebna stalna briga i potpora, a ne mogu je ostvariti u vlastitoj ili drugoj obitelji. Takva lica, ovisno od okolnosti, mogu se smjestiti u ustanove za djecu bez roditeljskog staranja, ustanove za odgojno zanemarenu djecu, ustanove za djecu ometenu u psihikom ili fizičkom razvoju, ustanove za odrasle i stare osobe, ustanove za socijalno – zdravstveno zbrinjavanje invalidnih i drugih osoba, te ustanove za dnevni boravak korisnika socijalne zaštite.

Prava civilnih žrtava rata

Civilne žrtve rata su kategorija korisnika čiji status pretpostavlja ostvarivanje niza prava, koja se ostvaruju prema propisima kantona i Federacije, s tim da kantoni mogu utvrditi i dodatna prava uz ona koje Zakon određuje, koja bi pripadala civilnim žrtvama rata koje borave na teritoriju relevantnog kantona. Zakonska prava civilnih žrtava rata su:

- Lična invalidnina;
- Dodatak za njegu i potporu od strane drugog lica;
- Porodična invalidnina;

- Dodatak na djecu;
- Ortopedski dodatak;
- Potpora u troškovima liječenja (uključujući i troškove prevoza u drugo mjesto radi liječenja) i nabavci ortopedskih pomagala;
- Osposobljavanje za rad (profesionalna rehabilitacija, prekvalifikacija i dokvalifikacija);
- Prioritetno upošljavanje.

Koje će, od navedenih prava, ostvariti civilne žrtve rata ovisi od toga da li se radi o članu porodice civilne žrtve rata ili o civilnoj žrtvi rata čiji je invaliditet 100%, 90%, 80%, 70% ili 60%. Dakle, visina invalidnine ovisi od stepena invaliditeta. Od stepena invaliditeta ovisi i pravo na dodatak za njegu i pomoć od strane druge osobe, kao i ortopedski dodatak.

Prava po osnovu zaštite porodice sa djecom

Zakon o osnovama socijalne zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom Federacije BiH (u daljem tekstu Federalni zakon) i Zakon o socijalnoj zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom Kantona Sarajevo (u daljem tekstu Kantonalni zakon), propisali su sljedeća prava koja može ostvariti porodica sa djecom:

- Pravo na dodatak na djecu;
- Naknada umjesto plaće ženi – majci u radnom odnosu, dok odsustvuje s posla zbog trudnoće, porođaja i njege djeteta;
- Novčana potpora majci za vrijeme trudnoće i porođaja kada nije u radnom odnosu;
- Jednokratna potpora za opremu novorođenog djeteta;
- Potpora u prehrani djeteta do 6 mjeseci i dodatna ishrana za majke dojilje;
- Posebni psihosocijalni tretman bračnih parova koji žele djecu i trudnica;
- Smještaj djece uz osiguranu ishranu u ustanovama predškolskog odgoja;
- Osiguranje jednog obroka za vrijeme nastave u osnovnim školama;
- Školarine i stipendije đacima i studentima.

Čini se da se Federalnim zakonom zaista nastoje obuhvatiti sve okolnosti zbog kojih se pojedinci ili porodice mogu naći na rubu egzistencije, te bi to stanje trebalo riješiti na principima socijalne solidarnosti. Kako sam Zakon prepušta kantonima da propišu uvjete, načine i postupak ostvarivanja prava iz socijalne zaštite, te da prošire kategorije korisnika i obezbijede sredstva za ostvarivanje svih prava, jasno je da je izgrađen sistem kojem nedostaje stabilnost i ujednačenost na nivou BiH. Ovi nedostaci su dodatno potvrđeni činjenicom da Federalni zakon ostavlja prostor za diskrecionu ocjenu Vlada kantona pri donošenju strateških propisa iz socijalne zaštite, jer Zakon ne predviđa *OBAVEZU* kantona da svoj rad u ovoj oblasti prilagode/usklade sa Federalnim zakonom, pa time ni sankcije u slučaju nepoštivanja.

Mogućnost koju je ostavio Federalni zakon, da se Kantonalnim zakonom može proširiti krug korisnika i prava koja korisnici mogu ostvariti, a u skladu sa materijalnim mogućnostima kantona, iskorištena je u Kantonu Sarajevo još 2002. godine, kada je **Zakonom o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom Kantona Sarajevo** proširen krug korisnika novom kategorijom korisnika koja je obuhvaćena socijalnom zaštitom. Tako su pored utvrđenih kategorija korisnika u Federalnom zakonu (djeca bez roditeljskog staranja, odgojno zanemarena djeca, odgojno zapuštena djeca, djeca čiji je razvoj ometen porodičnim prilikama, osobe sa invaliditetom i osobe ometene u fizičkom ili psihičkom razvoju, materijalno neosigurane i za rad nesposobne osobe, stare osobe bez porodičnog staranja, osobe sa društveno negativnim ponašanjem, osobe i porodice u stanju potrebe kojima je usljed posebnih okolnosti potreban odgovarajući oblik socijalne zaštite), Kantonalnim zakonom utvrđene nove kategorije korisnika i to:

1. Osobe i porodice čija primanja nisu dovoljna za podmirenje osnovnih životnih potreba,
2. Osobe izložene zlostavljanju i nasilju u porodici.

Kako će biti prikazano u daljem tekstu, Kantonalni zakon manifestira izvjesnu nesigurnost zbog nedorečenosti Federalnog zakona, ali i zbog čestih izmjena Federalnog zakona. Ovaj aspekt Kantonalnog zakona je vrlo značajan, jer u praksi, u najvećem broju slučajeva, dovodi do za-

bune, pa čak i straha korisnika koji se praktično ne usuđuju sami pristupiti procesu ostvarenja svojih prava. Česte izmjene, te propust defisanja rada Instituta za medicinsko vještačenje, stvorile su opću nesigurnost korisnika prava posljednjih nekoliko godina (od 2006. godine) i ostavljaju pogrešan dojam da JU Kantonalni centar za socijalni rad sa svojim Službama socijalne zaštite manipulira pravima korisnika, s obzirom da su to prve ustanove u postupku ostvarenja socijalnih prava.

Prema Kantonalnom zakonu, poslove iz oblasti socijalne zaštite u prvom stepenu obavlja Kantonalni centar za socijalni rad, i to putem općinskih Službi socijalne zaštite kao organizacionih jedinica. U drugom stepenu rješava Ministarstvo za rad, socijalnu politiku raseljena lica i izbjeglice Kantona Sarajevo. Za ostvarenje svakog od prethodno navedenih prava, Kantonalni zakon propisuje odgovarajuće kriterije kao što su: ili prebivalište na Kantonu Sarajevo najmanje godinu dana prije podnošenja zahtjeva ili da se radi o povratnicima u Kanton; zatim članom 7 **ograničava mogućnost ostvarenja određenog oblika socijalne zaštite ukoliko je osoba ostvarila taj oblik zaštite po nekom drugom osnovu**. Dakle, neophodno je razgraničiti osnove ostvarenja prava iz socijalne zaštite utvrđivanjem pripadnosti jednoj od kategorija, koje Federalni zakon propisuje, npr. odgojno zapušteno dijete, osoba nesposobna za rad ili civilna žrtva rata/invalid. Pripadnost određenoj kategoriji na *zahtjev* relevantnog pojedinca (koji podnosi Službi socijalne zaštite) *rješenjem* utvrđuje Centar za socijalni rad. Na osnovu ovog rješenja, tj. statusa koji je rješenjem određen, utvrđuje se i obim prava koja pojedincu pripadaju. Tako jedno lice ne može imati status/prava i civilne žrtve rata i osobe koja se nalazi u stanju socijalne potrebe u smislu odredaba o stalnim socijalnim primanjima.

S druge strane, ostvarenje lične invalidnine civilne žrtve rata kao stalno primanje čiji se iznos utvrđuje na osnovu stepena tjelesnog oštećenja utvrđenog od strane ljekarske komisije, ne predstavlja prepreku da se ostvare, npr. prava u skladu sa Zakonom o penzijsko/mirovinsko – invalidskom osiguranju, tačnije, invalidske penzije. Tada je, iako je civilnoj žrtvi rata rješenjem ljekarske komisije utvrđen stepen invaliditeta, potrebno utvrditi invalidnost prema Zakonu o Penzijsko/mirovinsko – invalidskom osiguranju (u daljem tekstu Zakon iz oblasti PIO/MIO). Ova invalidnost, prema članu 29. Zakona iz oblasti PIO/MIO

*“... postoji kada kod osiguranika, zbog trajnih promjena u zdravstvenom stanju prouzrokovanih povredom na radu, profesionalnom bolešću, **povredom van rada ili bolešću**, koje se ne mogu otkloniti liječenjem ili mjerama medicinske rehabilitacije, nastane promjena ili gubitak radne sposobnosti...”*

A u skladu sa članom 52. istog Zakona:

*“Osiguranik kod kojeg je utvrđena prva kategorija invalidnosti, stiče pravo na invalidsku mirovinu... ako je invalidnost prouzrokovana **van rada ili bolešću**, pod uvjetom da je prije nastanka invalidnosti imao **navršen mirovinski staž koji mu pokriva najmanje jednu trećinu razdoblja od navršenih najmanje 20 godina života do dana nastanka invalidnosti...**”*

Ovdje često dolazi do preklapanja, jer su civilne žrtve rata upravo lica koja su psihički ili fizički trajno oštećena, naročito ukoliko se radi o ženama civilnim žrtvama rata, čije traume čak i u najblažem obliku, imaju trajne posljedice. Logično bi bilo da je invalidnost utvrđena od strane nadležne ljekarske komisije za utvrđenje stepena tjelesnog oštećenja za određivanje statusa civilne žrtve rata, istovremeno osnova za rješavanje invalidske penzije. Međutim, da bi se utvrdila invalidnost u smislu zakona iz oblasti PIO/MIO, neophodno je da procjenu invalidnosti, tj. utvrđivanje potpune nesposobnosti za privređivanje, izvrši Institut za medicinsko vještačenje na zahtjev osiguranika.

Ovakve dvostruke procedure otvaraju prostor za potpuno drugačiji pristup Instituta za medicinsko vještačenje pri ocjeni invaliditeta podnosioca zahtjeva za ostvarivanje prava po osnovu Zakona iz oblasti PIO/MIO, u odnosu na pristup Instituta pri ocjeni invaliditeta podnosioca zahtjeva za ostvarivanje prava po Zakonu koji uređuje oblast socijalne zaštite, odnosno zaštite civilnih žrtava rata. Značaj ovog aspekta je vrlo izražen kod žena civilnih žrtava rata, s čijeg stanovišta, ne samo da su propisi komplikovani, nego i procedura dokazivanja invalidnosti/invaliditeta, koja, u slučaju podnošenja zahtjeva za ostvarivanje prava iz socijalne zaštite zahtjeva da se uz nalaze ljekarske komisije priloži i dokaz o članstvu u invalidskom udruženju (npr. uvjerenje Žena Žrtava Rata). Žene žrtve rata, ali i ostale kategorije obuhvaćene Kanto-

nalnim zakonom, često ne razumiju da se radi o dva različita instituta (kada je riječ o invalidnini i invalidskoj penziji; kada su u pitanju druga prava iz socijalne i zdravstvene zaštite, radnih odnosa, zaštite žrtava nasilja i drugih). I kada razumiju da imaju pravo na invalidsku penziju i invalidninu, često se sa uvjerenjem ljekarske komisije obraćaju sa zahtjevom za ostvarenje invalidske penzije i obrnuto. Nažalost, najveći broj žena žrtava rata, samohranih majki i žena žrtava nasilja, uopće ne pristupa ostvarenju prava koja im pripadaju zbog neupućenosti, nerazumijevanja ili, u slučaju žrtava nasilja u porodici, straha od nasilnika. Upravo zakoni koji trebaju služiti njima kao izrazito vulnerabilnim grupama stanovništva, baš njima ne pomažu iz razloga što se funkcije preklapaju, a odgovornost nije dovoljno jasna.

Pored toga, svako od gore navedenih vještačenja traži saziv komisije, koji se naravno, naplaćuje. S tim u vezi, bitno je osvrnuti se na istraživanje Friedrich Ebert Stiftung¹ o Bosni i Hercegovini, koje pokazuje da su žene segregirane na tržištu rada, da su isključene iz kreditnih linija, najčešće su ovisne o svojim supružnicima; imaju slab pristup informacijama; što su starije, žene su podložnije siromaštvu. Birokratskim karakterom i naplatama pojedinih faza u ostvarenju prava (siromašnih) pojedinaca, dovodi se u pitanje svrha socijalne zaštite, s obzirom da npr. invalidninu neki sebi uopće ne mogu priuštiti.

Pored navedenog, neki od uvjeta za ostvarenje pojedinih prava su gotovo iracionalni. Tako je na primjer, za ostvarenje stalne novčane pomoći potrebno da osoba, između ostalog, nije vlasnik objekta koji se može prodati ili iznajmiti. Ovaj uvjet doprinosi stvaranju većeg broja osoba koja nisu stambeno zbrinuta, jer prodajom dolaze do rješenja svoje ekonomske situacije ograničenog trajanja, te ih kao beskućnike dovodi pred Službu socijalne zaštite, koja im, s druge strane, rijetko može odgovoriti stambenim zbrinjavanjem. Naročito ako je riječ o samohranim majkama sa malodobnom djecom, zaista se ovakvim regulisanjem/uvjetovanjem prava socijalne zaštite, ove već ranjive kategorije dovode u još nepovoljniji položaj.

Socijalna zaštita i pomoć, prema svemu navedenom, predstavlja skup prava zasnovanih na statusu, a ne na potrebama. Prema nekim istraživanjima, 350 000 građana, što je oko 10% ukupnog stanovništva, živi

1) Friedrich Ebert Stiftung. *Policy paper: Socijalna marginalizacija u Bosni i Hercegovini*. Objavljeno u Banja Luci, avgust 2009. str. 9.

ispod linije siromaštva i ne prima socijalnu pomoć. Za Kanton Sarajevo može se reći da, u poređenju sa ostalim kantonima, prednjači u izdvajanjima za socijalna davanja i to više za 3% do 10%. Dakle, socijalni minimum nije utvrđen, pa visine iznosa iz socijalne zaštite utvrđuje sama Vlada kantona bez ikakvih donjih ograničenja. Propust definicije socijalnog minimuma je jedan od najznačajnijih u oblasti socijalne politike, kojim se doprinosi ekonomsko – socijalnoj nesigurnosti korisnika, ali i pravljenje velikih razlika među pojedinim kategorijama korisnika. Ovo podržava i gore pomenuto istraživanje (Friedrich Ebert Stiftung) o Bosni i Hercegovini, koje navodi nekoliko problema praktične strane socijalne zaštite² među kojima primjećuje da postoji i neproporcionalna raspodjela sredstava, sa veoma visokim nivoom beneficija za ratne vojne veterane. Jedna trećina (1/3) ukupnih sredstava izdvojenih za prava socijalne zaštite i pomoći usmjerava se samo na ratne vojne veterane, dok je nivo potrošnje veoma nizak za socijalnu i dječiju zaštitu, te za programe pomoći.

Sredstva za mjesečna novčana primanja korisnika prava socijalne zaštite obezbjeđuju se kombinovano iz Budžeta Federacije i Budžeta Kantona, a isplaćuju putem Kantonalnog centra za socijalni rad i Službi za upravu u općinama koje je osnivao općinski načelnik. Putem Kantonalnog centra za socijalni rad vrši se isplata za prava ostvarena po osnovu socijalne zaštite, a prava ostvarena po osnovu zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom isplaćuju se putem općinskih Službi za upravu. Sredstva za isplatu ostvarenih prava po osnovu statusa civilne žrtve rata (lična invalidnina, porodična invalidnina, ortopedski dodatak i dodatak za njegu i pomoć od strane druge osobe) isplaćuju se iz Budžeta Federacije (70%) i Budžeta Kantona (30%). Prava ostvarena po osnovu zaštite porodice sa djecom u cijelosti se isplaćuju iz Budžeta Kantona, dok se prava ostvarena po osnovu socijalne zaštite obezbjeđuju i isplaćuju iz dva izvora. Sredstva za ostvarivanje prava na stalnu novčanu pomoć, druge materijalne pomoći i novčane naknade za njegu i pomoć od strane drugog lica, smještaj u ustanove socijalne zaštite i smještaj u drugu porodicu, te naknada za vrijeme čekanja na zaposlenje i osposobljavanje za život i rad obezbjeđuju se i isplaćuju iz Budžeta Kantona. Ostala mjesečna primanja ostvarena po osnovu prava iz so-

2) Friedrich Ebert Stiftung. *Policy paper: Socijalna marginalizacija u Bosni i Hercegovini*. Objavljeno u Banja Luci, avgust 2009. str. 11.

cijalne zaštite (dodatak za njegu i pomoć od strane drugog lica, ortopedski dodatak i lična invalidnina), obezbjeđuju se iz Budžeta Federacije. Visina davanja na nivou Kantona utvrđuje se *Naredbom o iznosima po Zakonu o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom*. Naredbu donosi ministar/ministrica jednom godišnje (posljednja objavljena u augustu 2010.godine).

Potrebno je još podsjetiti da Pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, koji treba biti u direktnoj i indirektnoj zakonski regulisanoj primjeni, nalaže priznavanje prava na socijalnu sigurnost, uključujući i socijalno osiguranje. Relevantna zakonska regulativa ove oblasti u Kantonu Sarajevo se uistinu poziva na univerzalnost pristupa socijalnoj zaštiti. Međutim, razna ograničenja i uvjetovanja, te komplikovane procedure i niska davanja, zaista dovode u pitanje univerzalnost sistema kakav je implementiran na nivou Kantona i države uopće.

Potvrda tome su problemi u stvaranju pretpostavki za realizaciju odredaba Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji Federacije BiH, te Porodični zakon Federacije BiH.

Iako Porodični zakon Federacije BiH propisuje osnivanje alimentacijskih fondova koji će obezbijediti alimentaciju djeci čiji roditelji iz objektivnih ili subjektivnih razloga ne doprinose izdržavanju djece sa kojom ne žive, nakon razvoda braka ili prekida vanbračne zajednice, na tom planu ništa nije urađeno ni nakon pet godina. Isti je slučaj sa pravom staratelja za novčanu naknadu, odnosno nagradu za vršenje poslova staratelja djeci ili odraslim osobama. I ovo pravo je proklamovano još 2005. godine ali se u praksi ne provodi, kao što se ne primjenjuje odredba kojom je propisano pravo na naknadu za vršenje nadzora nad ostvarivanjem roditeljskog staranja.

Dakle, ovo su još neka zakonska rješenja koja su u praksi neprimjenjiva, a uvjeta za primjenu nema, jer kantoni ove obaveze pripisuju Federaciji, a Federacija daje mišljenja kako je to pravo obaveza kantona.

Ovo su još neka pitanja koja upućuju na probleme nastale Ustavnim nadležnostima za oblast socijalne politike. Podjela nadležnosti između kantona i Federacije i u oblasti zaštite djece i porodice dovela je također do situacije u kojoj žrtva jeste dijete i porodica koja treba pomoć. A takva situacija ostavlja vrlo negativne posljedice u lokalnoj zajednici (u vidu evidentiranog nasilja, maloljetničkog prestupništva, ovisnosti...).

PRAVA IZ ZDRAVSTVENE ZAŠTITE I ZDRAVSTVENOG OSIGURANJA

Član 125 Zakona o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom određuje da:

“Civilne žrtve rata i članovi porodice civilne žrtve rata koji su ostvarili pravo na porodičnu invalidninu, imaju pravo na zdravstvenu zaštitu pod uslovom da ne ispunjavaju uslove za ostvarivanje ovog prava po nekom drugom osnovu.”³

Prije osvrta na prava iz zdravstvene zaštite i zdravstvenog osiguranja, važno je naglasiti da je Federalni zakon dao definicije kategorija koje mogu ostvariti prava iz socijalne zaštite, te time strogo ograničio prava na navedene kategorije. U praksi, javljaju se osobe koje su u očiglednom stanju socijalne potrebe, ali zbog određenih nedostataka (npr. invaliditet nedovoljnog stupnja), ne spadaju pod zaštitu ovog Zakona. Nadalje, usvojivši kategorije iz ovog Zakona, Zakon KS isključivo navodi zdravstvenu zaštitu kao pravo civilnih žrtava rata, no Zakon o zdravstvenom osiguranju obuhvata ostale kategorije lica obuhvaćenih propisima o socijalnoj zaštiti.

Zdravstveno osiguranje je dio socijalnog osiguranja građana, baziran na principu solidarnosti, a načinjen kroz davanje doprinosa/ulaganja građana, **u okviru kantona**. Zdravstveno osiguranje obuhvata obavezno, prošireno i dobrovoljno zdravstveno osiguranje.

³) Član 125 Zakona o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom, Službeni list Kantona Sarajevo br. 16/02.

Obavezno je, prema Zakonu o zdravstvenom osiguranju (ZZO), ono koje ostvaruju lica u radnom odnosu i druga lica koja vrše određene djelatnosti (osiguranici), kao i članovi porodice osiguranika. Pored ovih kategorija, ZOO utvrđuje da su korisnici obaveznog zdravstvenog osiguranja (član 19) i:

- korisnici penzija i korisnici prava na profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje po propisima o penzijskom i invalidskom osiguranju Federacije;
- nezaposlena lica koja su prijavljena Zavodu za zapošljavanje ako su se prijavila u roku od 30 dana nakon prestanka radnog odnosa, obavljanja djelatnosti ili nakon prestanka primanja naknade plaća na koju imaju pravo prema ovom Zakonu ili prema propisima donesenim na osnovu ovog Zakona.
- djeca koja su navršila 15 godina života, a nisu završila osnovno školovanje ili se po završetku osnovnog školovanja nisu zaposlila, ako se u roku od 30 dana od dana navršenih 15 godina života, odnosno od dana završetka školske godine prijave Zavodu za zapošljavanje,
- lica s prebivalištem na teritoriji Federacije kojima je priznato svojstvo ratnog, mirnodopskog i civilnog invalida rata, odnosno status korisnika porodične invalidnine, saglasno pozitivnim propisima, ako nisu zdravstveno osigurana po drugom osnovu.

Obaveznim osiguranjem pod određenim uvjetima obuhvaćeni su i: supružnik osiguranika (i to bračni i vanbračni), razvedeni supružnik. Djeca osiguranika su zdravstveno osigurana do 15. godine života, tj. do kraja redovnog školovanja, a najduže do navršene 26. godine života. Zahvaljujući novom Zakonu o srednjem obrazovanju Kantona Sarajevo ("Službene novine" 23/10), po kojem je srednje obrazovanje obavezno, istim se donja granica dobi djeteta osiguranika pomjera na 18 tj. 19 godina.

Prava iz obaveznog osiguranja osiguranicima omogućuju: zdravstvenu zaštitu, naknadu plaća, naknadu putnih troškova u vezi sa korištenjem zdravstvene zaštite (liječenjem). Članovima porodice, logično, ne pripada naknada plaća. Zdravstvena zaštita u smislu ZOO podrazumjeva usluge koje daju institucije za liječenje – bolnice i klinike.

Naknadu plaća osiguranici ostvaruju onda kada su privremeno spriječeni za rad, te radi liječenja ili medicinskih ispitivanja smješteni u zdravstvenu ustanovu; ili se liječenje ili ispitivanje ne može obaviti izvan radnog vremena, te u niz drugih situacija utvrđenih članom 42

ZOO. Privremena spriječenost za rad traje dok izabrani doktor medicinske primarne zdravstvene zaštite u zdravstvenoj ustanovi odnosno privatnoj praksi ili ljekarska komisija, ne utvrdi da je uspostavljena radna sposobnost ili dok se pravosnažnim rješenjem nadležnog organa po propisima iz penzijskog i invalidskog osiguranja ne utvrdi da postoji invalidnost (Član 43). Ukoliko osiguravniku za vrijeme privremene spriječenosti za rad prestane radni odnos, ima pravo na naknadu plaće za najviše 30 dana od dana prestanka radnog odnosa. Naknada troškova prevoza radi ostvarenja zdravstvene zaštite (liječenja) podrazumjeva prevoz vozilom hitne pomoći.

Poslove i ostvarivanja prava iz obaveznog zdravstvenog osiguranja obavlja Zavod zdravstvenog osiguranja i reosiguranja Federacije Bosne i Hercegovine, te Kantonalni Zavod zdravstvenog osiguranja. Član 11 ZOO utvrđuje da sva osigurana lica imaju ravnopravan položaj u pogledu ostvarivanja prava iz obaveznog zdravstvenog osiguranja.

Da bi se ostvarilo zdravstveno osiguranje, dakle, pravna lica za svoje uposlenike, fizička lica i njihove srodnike koje osiguravaju ta fizička lica, dostavljaju kantonalnom Zavodu zdravstvenog osiguranja sve podatke u vezi sa prijavom i odjavom zdravstvenog osiguranja. Ukoliko kantonalni zavod osiguranja ne prihvati prijavu ili utvrdi svojstvo osiguranog lica po nekom drugom osnovu, o tome donosi pismeno rješenje na koje je moguće izjaviti žalbu. Žalba se upućuje nadležnom organu istog Zavoda, a po rješenju posljednjeg, može se pokrenuti i upravni spor.

Zakon detaljno uređuje načine ostvarenja pojedinih prava u odnosu na različite okolnosti koje dovode do primjene zdravstvene zaštite. Međutim, istraživanje Friedrich Ebert Stiftung-a uočava različite probleme cjelokupnog zdravstvenog sistema u Bosni i Hercegovini, ističući njegovu neodrživost kao jedan od najvažnijih.⁴ Ne samo da je visok stepen izbjegavanja plaćanja doprinosa, nego postoji i visok stepen izuzeća od plaćanja istih. Tako glavni teret financiranja zdravstva snosi 30-40% stanovništva koje redovno plaća doprinose, a imaju niske izdatke za liječenje. Istraživanje dalje napominje da brojne socijalne grupe nisu pokriveno zdravstvenim osiguranjem: nezaposleni koji nisu registrovani kao takvi, zaposleni kojima poslodavci ne uplaćuju redovno doprinose,

4) Friedrich Ebert Stiftung. *Policy paper: Socijalna Marginalizacija u Bosni i Hercegovini*. Objavljeno u Banja Luci, avgust 2009. str. 7.

Romi. Praktično, ne postoji univerzalna dostupnost osnovnih prava zdravstvene zaštite.

Sticanje ili gubitak prava zdravstvene zaštite, kao jednog od fundamentalnih ljudskih prava, vezano je za rok od 30 dana prijave na Zavod za zapošljavanje po završenom obrazovanju ili po prestanku radnog odnosa, ili po prekidu školovanja. Najčešće upravo iz ovog razloga dolazi do gubitka i neostvarenja prava zdravstvene zaštite – pojedinci obično ne poznaju proceduru i postojanje roka, ali događa se i da poslodavci ne ispune obavezu da blagovremeno izdaju rješenje o otkazu, ili da neredovno uplaćuju doprinose tokom radnog odnosa.⁵

Pored toga, istraživanje Inicijative i Civilne Akcije (ICVA)⁶ iz 2009. godine pokazuje da zdravstvenu zaštitu osoba sa invaliditetom karakterizira diskriminacija, i to po uzroku nastanka invaliditeta i različit obim prava zdravstvene zaštite/osiguranja osoba sa invaliditetom stečenim u ratu ili nezvano za rat. Osobe sa težim invaliditetom koje nisu u radnom odnosu i dalje ne ostvaruju prava iz oblasti zdravstvene zaštite kao direktni osiguranici, nego indirektno preko članova porodice koji ni sami nisu uvijek zdravstveno osigurani.

Pravo na zdravstvenu zaštitu ne ostvaruje određeni broj ranjivih grupa, zbog nedovoljne informiranosti, ili neadekvatnosti informacija koje im se pružaju, ili uopće nedostupnosti informacija. Obaveza informiranja nije adekvatno zakonski regulisana i ICVA istraživanje upozorava da institucije izbjegavaju i minimalne obaveze da pruže potrebne informacije građanima. Time se dovodi i do propuštanja rokova za žalbu.⁷

Sve gore navedeno se može postaviti kao suprotnost Člana 12 Pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, kojim se država obavezuje obezbijediti najviše standarde fizičkog i mentalnog zdravlja. Nažalost, situacija je takva da su najviši standardi, ukoliko su dostupni, veoma niski, a regulacija zdravstvene zaštite i zdravstvenog osiguranja mnogima otežava pristup ili njihovo ostvarenje.

U Članu 25 Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima se kaže da svako ima pravo na standarde života kakvi su odgovarajući zdravlju i dobrobiti pojedinca i njegove porodice, obuhvatajući time hranu, odjeću,

5) Ibid. str. 12.

6) Inicijativa i civilna akcija (ICVA): *Primjena Evropske socijalne povelje kroz zakone i praksu u Bosni i Hercegovini*. Objavljeno: juni 2009.

7) Ibid. str. 26.

stambeno zbrinjavanje, medicinsku brigu i zaštitu, te sve neophodne socijalne službe kojima bi se ostvarilo njegovo pravo na sigurnost u slučajevima nezaposlenosti, bolesti, nesposobnosti, starosti i sličnih, neskrivljenih okolnosti. Nasuprot tome, pozitivno pravo zdravstvene zaštite u Kantonu Sarajevo definisano je na način koji daje isuviše obaveza da bismo u njemu mogli prepoznati zaštićenost prava na zdravstvenu sigurnost, kao jednog od egzistencijalnih ljudskih prava pojedinaca.

POSREDOVANJE U ZAPOSŁJAVANJU I SOCIJALNA SIGURNOST NEZAPOSLENIH OSOBA⁸

Jedno od osnovnih prava civilnih ųrtava rata, prema članu 58 Federalnog zakona o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih ųrtava rata i zaštite porodica sa djecom, jeste i **prioritetno zapošljavanje, te osposobljavanje za rad (profesionalna rehabilitacija, prekvalifikacija i dokvalifikacija)**. Ova odredba je postavljena kao obaveza Zavoda za zapošljavanje Federacije Bosne i Hercegovine, a realizira se putem Sluųbe za zapošljavanje Kantona Sarajevo. Posredovanje u zapošljavanju podrazumijeva aktivnosti nadležnih organa koje se poduzimaju u svrhu povezivanja nezaposlene osobe koja traųi zaposlenje ili promjenu u zaposlenju, sa poslodavcem kojem je potreban zaposlenik, a radi zasnivanja radnog odnosa. U cilju postizanja i održavanja visoke stope zaposlenosti (koja je u interesu Kantona i Federacije), Zavod tj. Sluųba za zapošljavanje realizira programe zapošljavanja, kojima se, između ostalog, osigurava:

- a) Preorijentacija i novo zapošljavanje u skladu sa promjenama na tržištu rada;
- b) Kraće trajanje nezaposlenosti;

⁸ Zakoni korišteni u kreiranju teksta: Zakon o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba ("Sluųbene novine FBiH" br. 41/01, 22/05 i 9/08); i Pravilnik o evidencijama u oblasti zapošljavanja (Sluųbene novine FBiH" br. 24/06); Zakon o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba Kantona Sarajevo ("Sluųbene novine Kantona Sarajevo" br. 4/04 i 29/09); Zakon o zdravstvenom osiguranju ("Sluųbene novine FBiH" br. 30/97, 7/02 i 70/08); Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju ("Sluųbene novine FBiH" br. 29/98, 49/00, 32/01, 73/05, 59/06 i 4/09); Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji, osposobljavanju i zapošljavanju lica sa invaliditetom ("Sluųbene novine FBiH" br. 9/10)

- c) Stručnost kadrova na tržištu rada;
- d) Mjesna i profesionalna pokretljivost zaposlenih i nezaposlenih osoba;
- e) Stimuliranje zapošljavanja osoba sa invaliditetom i drugih kategorija koje je teško zaposliti.

Konkretnije, kako je predviđeno Zakonom o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba u Kantonu Sarajevo iz 2004. godine (član 3), Služba treba da poduzima mjere za podsticanje i održavanje veće stope zaposlenosti i poboljšanje strukture zaposlenih. Same mjere utvrđuje **Vlada Kantona Sarajevo**. U tekstu ovog Zakona (kao i Federalnog zakona o posredovanju pri zapošljavanju) postoje i odredbe kojima se ističe obaveza davanja prednosti, tj. stimuliranja zapošljavanja osoba sa invaliditetom, te kategorija nezaposlenih osoba koje je teško zaposliti. Ove mjere se realiziraju subvencioniranjem dijela ili svih obaveza prema javnim prihodima pri zapošljavanju osoba sa invaliditetom, **žena**, pripravnika i drugih kategorija teških za upošljavanje, ili (su)financiranjem prekvalifikacije i dokvalifikacije nezaposlenih osoba za zanimanja prema potrebama tržišta rada.⁹ Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo (Služba) organizuje ili učestvuje u organizaciji stručnog osposobljavanja i drugih obrazovnih programa (dokvalifikacija, prekvalifikacija, specijalizacija); rehabilituje u smislu profesionalne sposobnosti osobe sa invaliditetom i osobe sa umanjenom radnom sposobnošću. Na osnovu ovog Zakona, te djelovanjem Službe, usvojen je i *Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji, osposobljavanju i zapošljavanju lica sa invaliditetom*, koji precizno uređuje rad i obaveze različitih institucija čiji rad doprinosi ostvarenju ovih ciljeva. Za pohvalu je zakonska odredba da su nezaposlene osobe obavezne učestvovati u takvim obrazovnim programima.

Sam postupak zaposlenja se pokreće na način da poslodavac sa sjedištem u Kantonu dostavi Službi prijavu potrebe za zaposlenikom, ali to svakako **ne predstavlja** zakonsku obavezu za poslodavca. Služba, po isteku roka za prijavu upućuje poslodavcu zaposlenike koji ispunjavaju uvjete iz prijave. Služba potom provjerava da li su se upućene nezaposlene osobe prijavile poslodavcu i prihvatile ponuđeni posao. Postoji nekoliko okolnosti koje se prema ovom Zakonu smatraju naročito oprav-

⁹ Član 6. Zakona o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba u Kantonu Sarajevo.

danim razlogom za odbijanje ponuđenog zaposlenja: bolest ili teška bolest člana uže porodice i duže odsustvo iz mjesta prebivališta. Ukoliko nezaposlene osobe odbiju zaposlenje iz nekih drugih razloga osim ovih, te osobe gube prava koja imaju po osnovu nezaposlenosti, jer se smatra da nisu zainteresirane za zapošljavanje i brišu se iz evidencije nezaposlenih. Nakon ovog brisanja ne mogu se ponovo evidentirati u kantonalnoj službi, prema posljednjim izmjenama Zakona, do prestanka okolnosti zbog kojih su se ove osobe prestala voditi u evidenciji.

Posljedica brisanja iz evidencije zbog odbijanja zaposlenja je gubitak prava na zdravstveno osiguranje nezaposlene osobe, a često i članova domaćinstva osiguranih preko nezaposlene osobe. Odredba o naročito opravdanim razlozima za odbijanje ponuđenog zaposlenja definiše bolest kao *jedini* opravdan razlog, te se ne ostavlja prostora za individualno razmatranje okolnosti koje pojedince dovode u situaciju da moraju odbiti ponuđeni posao. Ovdje je bitno podsjetiti da Pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima velikim dijelom zagovara slobodu rada, koja obuhvata pravo svakog da zarađuje za svoj život kroz vlastiti rad, *kakav on slobodno odabere i prihvati*, te obavezu države, tj. kantona da omogući ostvarenje tog prava.

Značaj neophodnosti da se opravdanost odbijanja zaposlenja razmatra individualno, odnosno posebno za svaku osobu, je dvostruk: istim bi se postigao poticaj unapređenja prava na pravične uvjete rada (što je obaveza Bosne i Hercegovine u smislu člana 2 Evropske Socijalne Povelje), te unaprijedila socijalna sigurnost, naročito u smislu ranjivih kategorija, kao što su žene. Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena, čija je potpisnica i Bosna i Hercegovina (time je Kanton obavezan implementirati je), također nalaže konkretniji pristup zaštiti žena: član 3 Konvencije određuje obavezu države potpisnice da **svim sredstvima**, uključujući i zakonodavne *“osigura potpun razvoj i napredak žena”*.¹⁰

U tom smislu, žene, koje jesu ranjiva kategorija, naročito kada je u pitanju radni odnos i prava koja ovaj odnos generira, Zakonom o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba u Kantonu Sarajevo, osim gore pomenutim članom 6 (kojim se nalaže

10) CEDAW, Član 3: “Države članice preduzimaju u svim oblastima, posebno političkoj, društvenoj, ekonomskoj i kulturnoj, sve prikladne mjere, uključujući zakonodavne, da bi osigurale potpun razvoj i napredak žena, kako bi im se garantiralo ostvarivanje i uživanje prava čovjeka i osnovnih sloboda ravnopravno sa muškarcima.”

subvencioniranje dijela ili svih obaveza prema javnim prihodima pri zapošljavanju) generalno nisu posebno zaštićene, niti je njihov status posebno promoviran ovim Zakonom. Bilo da se radi o majci ili mladoj djevojci, Zakon bi svakako trebao poticati olakšice u smislu zapošljavanja. Ako se tome pridoda da su žene često i samohrane majke, žrtve nekog oblika nasilja ili civilne žrtve rata, nikako se ne bi smjelo propustiti postupiti u njihovu korist, kako bi se postigla njihova ekonomska neovisnost i socijalna sigurnost.

I pored postojanja ove odredbe kantonalnog Zakona o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba, općenito u Bosni i Hercegovini **ne postoje posebni programi stručnog usmjeravanja za žene**, kojim bi se obučile i stručno oblikovale, kako bi mogle odgovoriti zahtjevima tržišta rada, ali i na rodnu stereotipizaciju u izboru zanimanja i rada. Pohvalno je međutim, da je za kategorije sa smanjenom radnom sposobnošću, te osobe sa invaliditetom (u koje često spadaju i žene), u periodu od 2004. godine do 2010. godine, u Kantonu Sarajevo objavljeno 10 javnih poziva za sufinansiranje njihovog zaposlenja, te je tako zaposleno 278 lica.

Kako je u Bosni i Hercegovini siromaštvo usko vezano za nivo obrazovanja i stručnu spremu, propustom organiziranja većeg broja ovakvih programa se zapravo doprinosi ranjivosti već ranjivih kategorija. Osvrćući se opet na Konvenciju o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (CEDAW), tekst Konvencije uzima u obzir i uloge spolova u cjelokupnom društvu, postojeće stereotipe i posljedice historijskog razvoja porodice i društva u državi, ranjivost, zanemarenost u političkom i javnom životu, te sva ostala pitanja koja se vežu za lične i biološke osobine žene. Nažalost, pozitivne odredbe još uvijek nisu izrađene niti primjenjene na osnovu procjene realnog položaja žena, te procjene njihovih potreba u Bosni i Hercegovini, naročito ne onih koje se mogu smatrati posebnim kategorijama u smislu socijalne i zdravstvene zaštite, te njihove opće egzistencije.

Sve gore navedeno znači da se realno, putem Službi za socijalni rad, ostvaruje sljedeće:

Socijalna sigurnost – način i uvjeti za ostvarivanje prava

Socijalnu sigurnost nezaposlenih osoba čine pravo na zdravstveno osiguranje, pravo na novčanu naknadu i pravo na penzijsko invalidsko osiguranje, pod uvjetima propisanim određenim zakonima.

Nezaposlene osobe se lično prijavljuju birou za zapošljavanje, prema mjestu prebivališta.

Potrebna dokumenta za prijavu su:

- Radna knjižica ovjerena u općini,
- Lična karta i prijava mjesta prebivališta,
- Diploma (na uvid), te ostala dokumenta ako su potrebna za ostvarivanje određenih prava,
- Izjava o ispunjavanju uvjeta za dobivanje statusa nezaposlene osobe (utvrđeni obrazac u birou).

Pravo na zdravstveno osiguranje

Ovo pravo nezaposlene osobe ostvaruju ako ispunjavaju uvjete predviđene Federalnim zakonom o zdravstvenom osiguranju. Prema ovom Zakonu, nezaposlena osoba će biti zdravstveno osigurana ako se birou prijavi u roku:

- 30 dana nakon prestanka radnog odnosa,
- 90 dana nakon završetka školovanja,
- 30 dana nakon otpuštanja iz ustanove za izvršenje kaznenih sankcija, iz zdravstvene ustanove, ako je bila primjenjena mjera obaveznog liječenja u zdravstvenoj ustanovi ili obaveznog liječenja alkoholičara i narkomana,
- 90 dana nakon razvoda braka, ako je razvedeni supružnik mlađi od 45 godina (žena), odnosno 60 godina (muškarac), ako su joj/mu sudskom odlukom povjerena djeca na čuvanje i odgajanje i dok djeca imaju pravo na izdržavanje.

Dvije posljednje alineje iz prethodnog teksta definišu prava ranjivih grupa, pa smo ih posebno naveli.

Treba spomenuti da ovaj Zakon definiše i uvjete za ostvarivanje prava na zdravstveno osiguranje nakon smrti supružnika, povratka iz inostranstva, prekida redovnog školovanja itd., a objavljen je u "Službenim novinama Federacije BiH" br. 30 od 25.12.1997. godine.

Kratak komentar:

Iako Službe za zapošljavanje kao bit postojanja imaju funkciju posredovanja u zapošljavanju, ovim Zakonom pretvorene su u jednu vrstu socijalne ustanove. Smatramo da je svim građanima potrebno obezbijediti zdravstveno osiguranje, jer je Ustavom svima zagaranovano pravo na zdravlje. Također smatramo da je administriranje prava na zdravstveno osiguranje potrebno izmjestiti u zavode zdravstvenog osiguranja, a Službe zapošljavanja ojačati i kadrovski i zakonskim odredbama (vratiti u Zakon o posredovanju u zapošljavanju obavezu poslodavcu da službama prijavljuje potrebe za novim radnicima. Ovu obavezu poslodavcima su postavile zemlje iz regiona i neke zemlje članice Europske unije).

Pravo na novčanu naknadu

Uvjeti za ostvarivanje prava na novčanu naknadu za nezaposlenu osobu su:

- Minimalno 8 mjeseci radnog staža, puno radno vrijeme, neprekidno ili sa prekidima u posljednjih 18 mjeseci,
- Prijava birou i podnošenje zahtjeva za ostvarivanje prava na novčanu naknadu u roku od 30 dana od dana prestanka radnog odnosa,
- Izmireni doprinosi za osiguranje od nezaposlenosti,
- Da nezaposlena osoba nije svjesno doprinijela prestanku radnog odnosa.

Ovi uvjeti moraju biti kumulativno ispunjeni. Novčana naknada se isplaćuje 3, 6, 9, 12, 15, 18 ili 24 mjeseca, ovisno od vremena provedenog na radu i iznosi 40% prosječne neto plaće isplaćene u Federaciji BiH u posljednja tri mjeseca prije prestanka radnog odnosa.

Pravo na penzijsko osiguranje

Pravo na uplatu doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje ima nezaposlena osoba kojoj nedostaju do tri godine za stjecanje uvjeta za ostvarivanje prava na starosnu penziju, u skladu sa Zakonom o penzijskom i invalidskom osiguranju.

OBLAST OBRAZOVANJA¹¹

Osnovni odgoj i obrazovanje

Osnovni odgoj i obrazovanje je djelatnost od posebnog društvenog interesa.

Analiza sistema osnovnog obrazovanja u Kantonu Sarajevo ima za cilj utvrditi u kojoj mjeri sadašnji sistem obrazovanja kreira preduvjete potrebne za primjenu zakonske regulative u oblasti odgoja i obrazovanja. Analiza je sprovedena na osnovu sekundarnih izvora podataka, a to uključuje statističke pokazatelje osnovnog odgoja i obrazovanja; pregled domaćih strateških dokumenta iz ove oblasti; relevantne izvještaje i analize osnovnog odgoja i obrazovanja kreirane od strane domaćih institucija, domaćih i međunarodnih organizacija; te na osnovu zakonske regulative na snazi.

Zakonom o osnovnom odgoju i obrazovanju ("Službene novine Kantona Sarajevo" br. 10/04, 21/06 i 26/08) utvrđuju se principi osnovnog odgoja i obrazovanja učenika/učenica normalnog psihičkog razvoja, učenika/učenica s posebnim potrebama (slušno oštećenih, slijepih, slabovidnih, ometenih u psihičkom razvoju i dr.), osnovnog muzičkog obrazovanja, osnovnog baletskog obrazovanja, dodatnog obrazovanja nadarenih učenika/učenica i osnovnog obrazovanja odraslih, koje se ostvaruje u ustanovama osnovnog odgoja i obrazovanja.

11) Zakoni korišteni u kreiranju teksta: Zakon o osnovnom odgoju i obrazovanju ("Službene novine Kantona Sarajevo" br. 10/04, 21/06 i 26/08) ; Zakon o srednjem obrazovanju ("Službene novine Kantona Sarajevo" br. 23/10); Zakon o visokom obrazovanju ("Službene novine Kantona Sarajevo" br. 43/08).

Ovaj zakon je na jednoj širokoj osnovi definisao sistem osnovnog odgoja i obrazovanja u Kantonu Sarajevo. Sistem je u jednu ruku dobro uređen jer je provođenje zakonskih odredbi definisano podzakonskim aktima, čime je omogućena kvalitetna primjena navedenog zakona.

Osnivanje, organizacija i finansiranje osnovnih škola

Osnivanje osnovne škole planira se u skladu sa potrebama za osnovnim odgojem i obrazovanjem i u skladu s dugoročnim programom razvoja koji donosi Kanton na prijedlog organa lokalne samouprave ili drugih pravnih lica.

- Osnovnu školu kao ustanovu može osnovati domaće i strano pravno i fizičko lice u svim oblicima svojine uz odobrenje ministra/ministrice i uz prethodnu saglasnost Vlade Kantona;
- Osnovnu školu kao javnu ustanovu može osnovati Kanton samostalno ili s drugim pravnim odnosno fizičkim licem, kada Kanton ocijeni da za njeno osnivanje postoji javni interes.

Kanton može, u skladu s međunarodnim ugovorima, otvoriti odjeljenja osnovne škole u nekoj drugoj državi za naše građane ako za to postoji realni interes.

Osnivači u skladu sa zakonskom regulativom u Kantonu Sarajevo mogu osnovati 3 tipa ustanova osnovnog obrazovanja i odgoja/osnovna škola, koja može biti:

- redovna – obavezno 9-godišnje obrazovanje školovanje,
- paralelna – obavezno 9-godišnje školovanje uz sekundarno paralelno (osnovna muzička škola, osnovna baletska škola i sl.),
- specijalna osnovna škola – za djecu i mlade sa posebnim potrebama i predstavlja poseban javni interes kao i dio jedinstvenog obrazovnog sistema.

Osnivač škole na području Kantona osigurava sredstva potrebna za osnivanje i rad osnovne škole, u skladu s Pedagoškim standardima za osnovno obrazovanje i odgoj i Normativima školskog prostora, opreme, nastavnih sredstava i učila. Ako osnovnu školu osniva više pravnih odnosno fizičkih lica, svoje međusobne odnose uređuju ugovorom.

Standarde i Normative koji uređuju oblast obrazovanja, a kao pravni akti manje zakonske snage, donosi Vlada Kantona.

Za uspješan rad ustanova osnovnog obrazovanja kao jedan od preduvjeta je riješen status finansiranja. Sa jedne strane to snose kantoni, sa druge osnivači kao fizička i pravna lica.

Trenutno u Kantonu Sarajevo postoje sedamdeset tri (73) osnovne škole. Da bi se osnovala osnovna škola kao javna ustanova i ustanova, moraju biti ispunjeni određeni uvjeti:

- 1) Da postoji dovoljan broj učenika/učenica za formiranje:
 - najmanje 18 odjeljenja za redovnu osnovnu školu,
 - devet odjeljenja za specijalnu osnovnu školu,
 - dvanaest odjeljenja za osnovnu muzičku školu i za osnovnu baletsku školu.
- 2) Ako je osiguran odgovarajući stručni nastavni kadar, u skladu s nastavnim planom i programom za osnovnu školu i ovim zakonom.
- 3) Ako su ispunjeni uvjeti propisani Standardima i Normativima.

Značajan trend porasta broja odjeljenja i broja nastavnika u osnovnim školama je dijelom prouzrokovan prelaskom sa osmogodišnjeg na devetogodišnje osnovno obrazovanje, ali nije u skladu sa drastičnim padom broja učenika u osnovnim školama. Povećanje broja odjeljenja i broja nastavnika povećavaju troškove osnovnog odgoja i obrazovanja, ali nemaju značajan utjecaj na povećanje kvaliteta obrazovanja. Analize su pokazale da se u posljednjih nekoliko godina gotovo identičan broj učenika upisuje u prvi razred osnovne škole, oko 4.000 učenika, čime možemo biti zadovoljni i konstatovati da je trend pada broja upisanih učenika u prvi razred osnovne škole iza nas.

Osnovna škola kao javna ustanova i ustanova upisuje se u Registar osnovnih škola koji vodi Ministarstvo za obrazovanje i odgoj Kantona Sarajevo. To apsolutno odvaja ove ustanove od privatnog sektora u pogledu imovine i osnova za sticanje statusa pravnog lica.

Osnovna škola upisana u Registre može izdavati svjedodžbe i druge javne isprave o završenom obrazovanju na koji stavlja vlastiti pečat, a u svrhu dokazivanja autentičnosti svakog dokumenta koji škola izdaje.

Pored navedenog, potrebno je istaći da Općinsko vijeće na čijoj teritoriji se nalazi škola utvrđuje školsko područje za svaku javnu ustanovu osnovnu školu, sa kojeg je ona obavezna upisati djecu kao učenike/učenicice uz saglasnost ministra obrazovanja. Pri utvrđivanju školskog područja poštivat će se osnovni princip, a to je da se djeci omogući pohađanje škole koja je najbliža njihovom mjestu stanovanja.

Na ovaj način su se razdvojile ingerencije organa lokalne samouprave u pogledu ustanova osnovnog odgoja i obrazovanja koje osniva Kanton sa jedne strane, i fizičkog i pravnog lica sa druge strane u pogledu dostupnosti i mogućnosti izbora škole od strane učenika.

Zakon je na izuzetno kvalitetan način normirao mogućnost koja predstavlja pravo osobe koja pohađa nastavu da, ukoliko se smatra pripadnikom nacionalne manjine može pohađati nastavu maternjeg jezika u osnovnoj školi u koju je upisan/a.

Ako takva osoba želi pohađati nastavu maternjeg jezika, onda će pri upisu obavijestiti školu da je pripadnik manjine i škola će to prihvatiti kao činjenicu, bez daljnjih provjera ili dokaza.

U praksi to nije ispoštovano posebno prema kategoriji romske populacije, koja ne ostvaruju svoje pravo, i zbog toga što nema nastavnog kadra koji bi im mogao predavati maternji jezik. To ovoj kategoriji predstavlja posebnu poteškoću u savladavanju gradiva i povećava im osjećaj izolovanosti u školi i društvu. Ovome ide u prilog i činjenica da romska djeca postižu slabije rezultate u odnosu na drugu djecu koja ne pripadaju manjinskim narodima, a veliki broj romske djece uopće ne pohađaju osnovnu školu.

Treba istaći da je jedan od važnih razloga ovakvog stanja i nepostojanje adekvatnog stručnog kadra koji verificirano može izvoditi nastavu na romskom jeziku, odnosno, pripadnici romske populacije se u najvećem broju slučajeva školuju u osnovnoj školi, a manji dio pohađa i srednje škole, dok se na visokoškolske ustanove odlučuje vrlo mali broj, izražen gotovo u promilima. Nastava je stručno zastupljena samo ako nastavnik ima VII stepen stručne spreme ili VI stepen stručne spreme i više od 20 godina radnog staža.

Prema istraživanju, u BiH učenici u dobro opremljenim školama postižu bolje rezultate od učenika koji nastavu pohađaju u srednje opremljenim školama ili školama sa niskim nivoom opremljenosti. Samo 5% osnovnih škola u BiH ima visok nivo opremljenosti, 75% škola je srednje opremljeno, dok 20% osnovnih škola ima nizak nivo opremljenosti i u pogledu osposobljenosti kadra, a sa druge strane i prilagođenosti opreme i nastavnog kadra prema manjinskim grupama ljudi.¹²

12) CPU – OSNOVNO OBRAZOVANJE U BOSNI I HERCEGOVINI – KVALITET, KREATIVNOST I INOVATIVNOST? – juli, 2010. godine.

Nastavno osoblje u osnovnim školama u BiH je dosta starije u odnosu na međunarodni prosjek. Nastavnici sa većim iskustvom postižu bolje rezultate u nastavnom procesu, ali u kontekstu reformi obrazovnog sistema, starije nastavno osoblje ima manji kapacitet i spremnost za prihvatanje novih koncepata, modernih metoda predavanja i upotrebe tehnologija. U usporedbi sa drugim zemljama, značajno manji procenat nastavnika koji predaju u osnovnim školama u BiH su završili četverogodišnji ili trogodišnji studij visoko obrazovanih ustanova.

Sa druge strane postojeći sistem stručnog usavršavanja i razvoja nastavnika nije u stanju odgovoriti izraženoj potrebi za sveobuhvatnim povećanjem kvaliteta nastavnog osoblja. Reforme osnovnog obrazovanja u BiH nisu adekvatno praćene promjenama u sistemu usavršavanja i obuci postojećih nastavnika, a predstavljaju važan aspekt poboljšanja i zaštite prava učenika.

Nastava na području Kantona Sarajevo gotovo je u potpunosti stručno zastupljena i po pitanju profila kadra i stručne spremne nastavnika, ali i po pitanju njihovog stručnog usavršavanja, koje je kontinuirano i predstavlja jedan od uvjeta napredovanja nastavnika, što je također regulisano posebnim pravilnikom. Ističemo da su edukacije nastavnika svih profila i zanimanja zastupljene u dobroj mjeri, te da naš kadar na adekvatan način odgovara na evropske reformske procese u kojima se i mi nalazimo. Realiziranje nastavnog programa na godišnjem nivou je uvijek u potpunosti ispoštovano, a škole u direktnoj saradnji sa Ministarstvom obrazovanja i nauke Kantona Sarajevo, Prosvjetno-pedagoškim zavodom (stručna služba Ministarstva), kao i relevantnim ustanovama i institucijama rješava sva pitanja iz ove oblasti (tumačenje i provođenje Zakona, rješavanje problema sa nastavnicima, učenicima i sl). Važno je istaći i stalnu saradnju sa nevladinim organizacijama koje se bave ovom problematikom, a posebno ističemo saradnju u oblasti inkluzivnog i specijalnog odgoja i obrazovanja, prevencije maloljetničke delinkvencije i sl.

U Kantonu Sarajevo je u školskoj 2010/2011. godini upisana prva generacija učenika sedmog razreda devetogodišnje osnovne škole, iz čega je vidljivo opredjeljenje za prihvatanjem koncepcije devetogodišnje osnovne škole. Ministarstvo obrazovanja i nauke je u junu 2010. godine završilo sa izradom nastavnih planova i programa za devetogodišnju osnovnu školu za Kanton Sarajevo, odnosno Okvirni model od

prvog do devetog razreda koji je Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke dostavilo svim kantonalnim ministarstvima obrazovanja, detaljno smo analizirali, te uz primjedbe nastavnika koji realizuju nastavu u osnovnim školama, donijeli nastavni plan i program od prvog do devetog razreda osnovne škole za Kanton Sarajevo.

Učenici

Svako dijete u uzrastu odnosno dobi namijenjenoj za pohađanje osnovne škole dužno je pohađati do 15. godine starosti, a roditelji i institucije sistema su obavezni osigurati obrazovni sistem koji će odgovoriti potrebama građana.

Ovu obavezu štite pozitivni zakonski okviri jer su normirali da je, u slučaju neizvršavanja obaveze upisivanja djeteta u osnovnu školsku ustanovu, protiv takvih zakonskih zastupnika djece moguće pokrenuti postupak sa ciljem sankcioniranja takvog protupravnog ponašanja.

Po međunarodnim konvencijama o zaštiti djece, djetetom se smatra osoba do navršene 18. godine života.

Po pozitivnoj legislativi u BiH osoba do navršene 18. godine ne stiče poslovnu sposobnost i nalazi se pod roditeljskim staranjem, osim u slučajevima propisanim zakonom, a zakonom o osnovnom obrazovanju Kantona Sarajevo je predviđeno da djeca koja navršše 15 godina starosti nemaju obavezu pohađanja redovne osnovne škole.

Učenik koji iz opravdanih razloga nije mogao pohađati nastavu, može polaganjem ispita ili drugim oblicima nastavnog rada nadoknaditi izgubljeno vrijeme i steći osnovno obrazovanje u redovnom roku.

Upis u redovnu osnovnu školu obavlja se u aprilu i augustu na osnovu spiskova školskih obveznika koje školama dostavlja nadležni organ općine na čijoj teritoriji se nalazi škola.

Upis u prvi razred osnovne škole čiji osnivač nije Kanton vrši se na osnovu javnog konkursa, koji se objavljuje u sredstvima javnog informiranja.

Zakon je predvidio jednu vrlo bitnu odredbu kojom normira obavezu da svako dijete prođe proceduru ocjene sposobnosti pred već utvrđenom komisijom koja treba da izvrši ocjenu i usmjeri djecu prema njihovim psihičko-fizičkim sposobnostima u odgovarajuću školsku ustanovu. Ocjenu sposobnosti djece pri upisu u osnovnu školu obavlja komisija sastavljena od pedagoga (pedagoga-psihologa ili psihologa) i nastavnika.

ka/nastavnice razredne nastave, uz prethodno pribavljeno ljekarsko uvjerenje nadležne zdravstvene ustanove.

Ocjenu sposobnosti djece s oštećenjima sluha i govora vrši Centar za slušnu i govornu rehabilitaciju, a djece oštećenog vida Centar za slijevu i slabovidnu djecu.

U slučaju da, po mišljenju komisije, dijete bude upućeno na upis i upisano u odgovarajuću ustanovu, a kasnije se prema ocjeni nastavničkog vijeća takvo dijete uputi na prelaz iz specijalne osnovne škole u redovnu osnovnu školu ili iz redovne osnovne škole u specijalnu osnovnu školu, škola će u toj školskoj godini uputiti učenika/učenicu komisiji za ocjenjivanje sposobnosti djece sa smetnjama u razvoju.

Na osnovu nalaza i mišljenja komisije učenik/učenica će se upisati u odgovarajuću školu.

Ova zakonska norma djeluje izuzetno zaštitno u odnosu na djecu i smatramo da se na vrlo uspješan način djeci osigurava odgovarajuća školska ustanova prema potrebama i mogućnostima djeteta.

U pogledu redovnog pohađanja škole od strane učenika, zakon je također na dobar način normirao situacije u kojima učenici u opravdanim situacijama nisu u mogućnosti da pohađaju nastavu.

Tako učenik/učenica koji iz opravdanih razloga (bolest u dužem trajanju i u drugim opravdanim slučajevima) nije mogao redovno pohađati nastavu i biti ocijenjen iz jednog i više predmeta, može polaganjem ispita ili drugim oblikom nastavnog rada nadoknaditi izgubljeno vrijeme i steći osnovno obrazovanje u redovnom roku.

Učenik/učenica koji iz opravdanih razloga nije mogao redovno pohađati nastavu, pa je izostajao sa nastave u određenom razredu jednu trećinu od ukupnog fonda sati predviđenih nastavnim planom i programom, može polagati predmetni ili razredni ispit u toku školske godine, kako bi u redovnom roku završio odgovarajući razred osnovne škole.

Ukoliko neki od učenika tokom pohađanja škole postignu zapažene rezultate u sportu ili nekom nastavnom predmetu, nastavno vijeće škole će odobriti takvom učeniku slobodno vrijeme i oslobodit će ga obaveze na određeni period da redovno pohađa nastavu. Ovakva zakonska odredba je u mnogome osigurala mogućnost razvoja ličnosti učenika, a sa druge strane i usmjeravanje učenika u onom pravcu koji će mu pomoći da svojim sklonostima poveća sposobnosti iz određenih oblasti nauke ili sporta.

Uprava škole je dužna da osigura sve segmente odgoja i obrazovanja. Također da u skladu sa pozitivnom zakonskom regulativom u praksi sprovede i pozitivne edukativne programe, moralne i odgojne, koje uključuju i pohvalu, a i kaznu.

Kazne nedisciplinovanim učenicima se sprovode putem odgojno-disciplinskih mjera, koje moraju biti adekvatne u skladu sa propisima i standardima koji su ustanovljeni.

Nastavnici/nastavnice, stručni saradnici/saradnice i drugi zaposleni

Nastavu od prvog do devetog razreda osnovne škole realizuju nastavnici u skladu sa određenim profilom i stručnom spremom, koji je regulisan nastavnim planom i programom od prvog do devetog razreda osnovne škole za Kanton Sarajevo. Na taj način je od prvog do četvrtog razreda zastupljena razredna nastava, u petom razredu je zastupljena kombinacija razredno-predmetne nastave, a od šestog do devetog razreda je zastupljena predmetna nastava. U 2009. godini ukupan broj nastavnog osoblja u osnovnom školstvu u BiH je iznosio 23.770 nastavnika. Nastavnik/nastavnica je lice kvalificirano za izvođenje odgojno-obrazovnog rada sa djecom i odraslima, koje treba da ima široko i temeljno opće obrazovanje, dobro poznavati disciplinu koju predaje, poznavati psihološko-pedagoške i metodičke osnove nastave i odgoja, kao i da ima ljudske kvalitete neophodne za nastavničku profesiju.

Primarni zadatak nastavnika/nastavnica u osnovnoj školi je odgoj i obrazovanje učenika/učenica prema savremenim pedagoškim kriterijima, u okviru utvrđenog nastavnog plana i programa, uvažavajući slobodu pedagoškog rada, principe demokratičnosti i ljudskih prava.

Nastavnim planom i programom, u zavisnosti od vrste osnovne škole, utvrđuje se odgovarajući profil i stručna sprema nastavnika/nastavnica razredne nastave i nastavnika/nastavnica predmetne nastave.

Nastavnik/nastavnica **razredne nastave** koji/koja izvodi nastavu od I – IV razreda, a nastavu može izvoditi zaključno sa petim razredom, ima visoku ili višu stručnu spremu.

Nastavnik/nastavnica **predmetne nastave** koji/koja izvodi nastavu od V – IX razreda ima visoku ili višu stručnu spremu.

Zakon je normirao da nastavni kadar u osnovnim školama bude visoko obrazovan, što predstavlja dobru osnovu za uvođenje inovativnih metoda rada sa djecom. Opće je poznato da obrazovni sistem u Kantonu

Sarajevo stavlja fokus rada na teoretski dio koji je slabo popraćen praktičnim radom, što djeci u konačnom rezultatu daje neprimjenjivo znanje u konkretnim situacijama.

Istraživanja su pokazala da je veliki broj nastavnog kadra podmlađen, pa iz nekih općih predmeta prosječna starosna dob iznosi 23-25 godina. Međutim, kada se zbroji sav nastavni kadar dobijamo drugačiju sliku jer oko 50% učenika podučavaju nastavnici stariji od 50 godina, dok skoro 70% učenika podučavaju nastavnici stariji od 40 godina.

Gledano komparativno, u odnosu na ostale zemlje došli smo do podatka da u međunarodnom prosjeku većinu učenika podučavaju nastavnici u 30-tim i 40-tim godinama života.

Iako se radi o uvođenju relativno novih zanimanja u strukturi nastavnog kadra, a posebno se odnosi na zanimanja profesor nastavne i razredne nastave, gledano od perioda 1945-2010. godine, koja donedavno nisu ni postojala, iz navedenog možemo zaključiti da proces tranzicije odnosno prelaska sa postojećeg nastavnog kadra koji svoje teoretske i profesionalne naučno-obrazovne korijene vuče iz doba socijalizma, nije izvršen u korist novoškolovanog i podmlađenog kadra.

Ovaj podatak ukazuje na slabije mogućnosti i spremnosti nastavnika, s obzirom na njihova godišta, za prihvatanje modernih metoda predavanja i upotrebe tehnologija.

Rad nastavnika/nastavnica i stručnih saradnika/saradnica se prati i ocjenjuje.

Nastavnici/nastavnice imaju pravo i obavezu da se pripremaju za organizaciju i obavljanje neposrednog odgojno-obrazovnog rada, praćenje, podsticanje i pomaganje razvoja učenika/učenica, stručno usavršavanje i izvršavanje drugih zadataka utvrđenih ovim zakonom i pravilima škole.

U svrhu stručnog i kvalitetnog obavljanja poslova iz oblasti neposrednog odgojno-obrazovnog rada, nastavnici i stručni saradnici/saradnice dužni su da u toku svake školske godine pohađaju i uspješno završe neki od seminara ili kurseva iz predmeta koje predaju. To, između ostalog, predstavlja jedan od važnih uvjeta za dalje napredovanje i sticanje određenih stručnih zvanja – mentor, savjetnik i viši savjetnik.

Ova zakonska odredba je u mnogome pomogla održavanju i poboljšavanju profesionalnog nivoa izvođenja nastave od strane nastavnog kadra. Edukacijski seminari se odvijaju redovno, tokom svake školske go-

dine u organizaciji Prosvjetno-pedagoškog zavoda, relevantnih vladinih i nevladinih institucija i organizacija ili u zajedničkoj saradnji vladinog i nevladinog sektora.

Nadzor nad zakonitošću rada i stručni nadzor

Nadzor nad zakonitošću rada i inspekcijski nadzor, kao i stručni nadzor rada javnih ustanova i ustanova iz oblasti osnovnog odgoja i obrazovanja vrši Ministarstvo.

Inspekcijski nadzor posebno se odnosi na:

- provođenje propisa koje donosi ministar/ministrica i pridržava li se škola ovog zakona,
- kontrolu primjene standarda koje određuje Agencija za standarde i ocjenjivanje,
- stručnu zastupljenost nastave odgovarajućim profilom i stručnom spremom nastavnog kadra utvrđenim ovim zakonom i nastavnim planom i programom,
- upis u Registar ustanova koji vodi Ministarstvo i upis u Sudski registar,
- upotrebu odobrenih nastavnih planova i programa, udžbenika i drugih nastavnih sredstava,
- upis učenika/učenica u školu,
- vođenje propisane dokumentacije i evidencije,
- uvid u javne isprave, kao i u opća i pojedinačna akta škole koja se odnose na rad organa koji kontrolira,
- primjenu odgojno-disciplinskih mjera prema učenicima/učenicama,
- primjenu zakonskih i drugih odredaba koje se odnose na statusna pitanja učenika/učenica,
- zabranu rada škole (i njenih odjeljenja) koja nije upisana u Registar osnovnih škola koji vodi Ministarstvo.

Od 2009. godine formirana je Uprava za inspekcijske poslove Kantona Sarajevo, te je prosvjetna inspekcija prešla u sastav navedene uprave i na taj način nastavila provoditi inspekcijski nadzor.

Svaka osnovna škola ima svoje organe upravljanja. Zakonski minimum organa upravljanja je:

1. Organ upravljanja u osnovnoj školi je školski odbor.
2. Organ rukovođenja je direktor/direktorica škole.
3. Organ kontrole poslovanja u osnovnoj školi je nadzorni odbor.

Ovakav vid organizovanja upravljanja osnovnim školama prati sistem ustanovljen u Bosni i Hercegovini, te daje dobru osnovu za praćenje rada i podjele odgovornosti unutar ustanove. Na osnovu toga neophodno je da se formiraju, pored organa upravljanja, i stručni organi:

1. Nastavničko vijeće, koje sačinjavaju svi nastavnici/nastavnice i stručni saradnici/saradnice škole kojima rukovode direktori škola, a obavljaju sljedeće poslove:

- utvrđuje prijedlog godišnjeg programa rada škole,
- donosi odluke o organizaciji odgojno-obrazovnog rada,
- prati ostvarivanje nastavnog plana i programa i preduzima mjere za njegovo izvršavanje i o tome podnosi izvještaj školskom odboru,
- razmatra realizaciju nastavnog plana i programa s posebnim osvrtom na postignuća učenika/učenica kao i na kontinuitet ocjenjivanja učenika/učenica,
- utvrđuje prijedlog programa stručnog usavršavanja nastavnika/nastavnica i stručnih saradnika/saradnica, program rada stručnih organa i komisija i razmatra realizaciju istih,
- vrši izbor oblika nastave i saglasno tome vrši raspored učenika/učenica i podjelu predmeta za nastavnike/nastavnice, odnosno vrši raspored rada u radnoj sedmici,
- vrši izbor razrednika/razrednica,
- analizira uspjeh učenika/učenica i rad odjeljenskih vijeća,
- određuje rukovodioce odjeljenskih vijeća,
- analizira rad nastavnika/nastavnica i stručnih saradnika/saradnica,
- imenuje komisije za polaganje ispita,
- razmatra izvještaj o polaganju ispita,
- razmatra izvještaj o izvršenom stručnom nadzoru,
- odobrava učeniku/učenici škole završavanje dva razreda u toku jedne školske godine,
- stara se o profesionalnom usmjeravanju učenika/učenica,
- razmatra odgojno-disciplinske mjere i donosi odgovarajuće odluke,
- preporučuje nabavku stručnih časopisa i druge stručne literature,
- vrši i druge poslove utvrđene pravilima škole.

2. Odjeljsko vijeće, koje čine nastavnici/nastavnice koji izvode nastavu u tom odjeljenju, a njime rukovode razrednici odjeljenja i obavljaju sljedeće poslove:

- analizira uspjeh učenika/učenica i rad nastavnika u odjeljenju,
- prati razvoj učenika/učenica i na osnovu toga predlaže izbor programa primjerenih sposobnostima učenika/učenica,
- odlučuje o programima za nadarene učenike/učenicice, za učenike/učenicice koji zaostaju u napredovanju i o oblicima nastave koji će se primjenjivati u odjeljenjima u cjelini ili za pojedine grupe učenika/učenica ili učenika/učenicu pojedinačno,
- usklađuje rad nastavnika/nastavnica u odgojno-obrazovnom procesu,
- utvrđuje zaključne ocjene učenika/učenica,
- izriče i drugim organima predlaže odgojno-disciplinske mjere prema učenicima/učenicama,
- analizira rad nastavnika/nastavnica i stručnih saradnika/saradnica i predlaže mjere za unapređivanje odgojno-obrazovnog rada u odjeljenju,
- obavlja i druge poslove utvrđene pravilima škole.

3. Stručni aktiv nastavnika/nastavnica određenih nastavnih oblasti – njime rukovodi predsjednik stručnih aktiva i obavljaju sljedeće poslove:

- prati realizaciju nastavnog plana i programa i predlaže mjere za njegovo unapređenje,
- predlaže izmjene nastavnog plana i programa u skladu s tehnološkim razvojem i dostignućima u toj oblasti,
- daje prijedlog direktoru/direktorici u vezi s podjelom predmeta na nastavnike/nastavnice,
- učestvuje u izradi i izboru programa stručnog usavršavanja nastavnika/nastavnica,
- aktivno učestvuje u radu asocijacije stručnih aktiva osnovnih škola iz iste nastavne oblasti.

O sistemu obrazovanja se govori kao o javnom interesu i u skladu sa tim neophodno je uključiti širi krug javnosti u sistem rada. Na osnovu toga, kao osobe koje imaju primarni – lični interes sa jedne strane, i društva sa druge strane koje mora zadovoljiti determinante uključivanja sveobuhvatnih činilaca koji doprinose obrazovnom sistemu, unutar

svake škole predviđeno je organizovanje roditeljskih vijeća koje na indirektan, a u nekim slučajevima i direktan način, sudjeluju u ostvarivanju javnog interesa.

Škola ima Vijeće roditelja koje se bira za tekuću školsku godinu, a čine ga po jedan roditelj učenika/učenica iz svakog odjeljenja.

Vijeće roditelja bira predsjednika/predsjednicu većinom glasova Vijeća roditelja, a prvu sjednicu saziva direktor/direktorica škole.

Opće aktivnosti Vijeća roditelja su:

- promoviranje interesa zajednice u kojoj se škola nalazi i interesa škole u toj zajednici,
- prezentiranje stavova roditelja učenika/učenica školskom odboru ili bilo kojoj drugoj zainteresiranoj strani,
- podržavanje aktivnog učešća roditelja i zajednice u radu škole,
- obavještanje školskog odbora i bilo koje druge zainteresirane strane o stavovima Vijeća kad god to smatra neophodnim ili po zahtjevu školskog odbora ili druge zainteresirane strane,
- predlaganje predstavnika roditelja za člana školskog odbora,
- učešće u pripremi i realizaciji odgovarajućih projekata koji podržavaju i promoviraju odgojno-obrazovni rad u školi,
- razvijanje komunikacije i odnosa između učenika/učenica, nastavnika/nastavnica, roditelja i zajednice,
- poboljšanje uvjeta rada škole,
- druge aktivnosti koje su od općeg interesa za školu.

U martu 2008. godine osnovano je Udruženje Vijeća roditelja osnovnih škola Kantona Sarajevo, uz direktnu podršku Ministarstva obrazovanja i nauke, a dosadašnja saradnja se pokazala izuzetno uspješnom, kao i rad Udruženja. Ministarstvo želi u saradnji sa roditeljima uticati na poboljšanje stanja u oblasti osnovnog odgoja i obrazovanja kada su u pitanju različiti problemi sa kojima se susrećemo: izostanci sa nastave, maloljetnička delinkvencija, ocjenjivanje učenika, nastavni program i sl.

Sa druge strane postoji i sistem koji omogućava i učenicima kao predstavnicima svojih odjeljenja da se dijelom aktivno uključe u sistem odlučivanja i funkcionisanja obrazovno-odgojnog sistema i poboljšanja rada same ustanove.

Učenici/učenice u školi formiraju udruženja učenika/učenica pojedinačnih razreda, kao i Vijeće učenika/učenica kao udruženje svih učenika/učenica škole.

Funkcija Vijeća učenika/učenica je:

- promoviranje interesa škole u zajednici na čijem području se nalazi škola,
- prezentiranje stavova učenika/učenica školskom odboru,
- podsticanje angažiranosti učenika/učenica u radu škole,
- informiranje školskog odbora o vlastitim stavovima, kada ocijeni da je to potrebno ili po zahtjevu školskog odbora, o svakom pitanju koje se odnosi na rad i upravljanje školom.

Od predstavnika učenika/učenica, roditelja učenika/učenica, nastavnika/nastavnica i drugih zainteresiranih faktora nastavnog rada formira se tijelo koje će koordinirati određene aktivnosti značajne za rad škole.

Preporuke

Potrebno je nastaviti i ubrzati započete reformske procese u osnovnom obrazovanju koji trebaju rezultirati povećanjem kvaliteta osnovnog obrazovanja.

U tom kontekstu je potrebno značajno ubrzati aktivnosti na sprovedbi Strateških pravaca razvoja obrazovanja 2008-2015. godine. S obzirom na veliki broj ciljeva i prioriteta koje sadrži ovaj dokument, te nedostatak kapaciteta i očiglednog kašnjenja u sprovedbi, implementaciji treba pristupiti selektivno, odnosno izvršiti dodatnu prioritizaciju ciljeva. Nalazi ovog istraživanja ukazuju da prioritetne intervencije trebaju biti usmjerene ka značajnom poboljšanju kvaliteta nastavnog osoblja kroz intervencije u sistemima inicijalnog obrazovanja i stručnog usavršavanja nastavnika. Sprovedba Strateških pravaca razvoja obrazovanja treba se prioritetno usmjeriti u tom pravcu, a uzimajući u obzir i poboljšanje sposobnosti nastavnika za razvoj kreativnosti kod učenika i to sljedećim redoslijedom:

- Sačiniti analizu stanja nivoa i vrste obrazovanja i kvalifikacija i profesionalnog razvoja nastavnika i drugog osoblja u odgojno-obrazovnom procesu, što predstavlja osnovni preduvjet za sve ostale intervencije vezane za poboljšanje sistema inicijalnog obrazovanja profesionalnog usavršavanja nastavnog osoblja. Pri izradi analize potrebno je sagledati i kapacitete nastavnog osoblja u kontekstu primjene kreativnih metoda i tehnika podučavanja prvenstveno sposobnosti nastavnika da motiviraju učenika i sposobnost vođenja procesa rješavanja problema.

- Izraditi strategiju obrazovanja i profesionalnog usavršavanja obrazovnog osoblja.
- Ubrzati proces razvijanja sistema evaluacije. Kao preduvjet za sprovođenje evaluacija potrebno je unaprijediti postojeće standarde u obrazovanju.
- Potrebno je ubrzati realizaciju ciljeva vezanih za puno funkcionisanje Agencije za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje.
- Modernizacija programa inicijalnog obrazovanja i obuke nastavnika.

Nastavni planovi i programi

- Potrebno je unaprijediti operativne dijelove nastavnih planova i programa u skladu sa generalnim opredjeljenjima ka podsticanju kreativnosti kod učenika, te promjene uloge nastavnika i učenika u nastavnom procesu, kroz razradu metoda i tehnika kreativnog podučavanja i podučavanja kreativnosti učenika.

Podsticanje kreativnosti na eksperimentalnoj osnovi – pilot projekti

- Projekti mogu uključivati kreativne radionice za pojedine predmete, razmjene dobrih praksi, takmičenja i sl.

Srednje obrazovanje u Kantonu Sarajevo

Novi Zakon o srednjem obrazovanju ("Službene novine Kantona Sarajevo" br. 23/10) je usvojen 01. septembra 2010. godine, kada je i počela njegova primjena. Provođit će se od 2010-2011. školske godine. Odredbe ovog Zakona omogućavaju svim učenicima u KS koji završe osnovnu školu da nastave školovanje, a nastavnici će biti dužni da ih usmjeravaju. Ovim Zakonom je uvedeno obavezno srednje obrazovanje u trajanju od jedne ili dvije godine, sa mogućnošću sticanja stručne spreme I i II stepena, ali ne i sticanja srednje stručne spreme. Obavezno srednje obrazovanje u trajanju od dvije godine ostavlja mogućnost učenicima da, nakon završenog ovog obrazovanja, završe i treći razred škole (uz polaganje razlike predmeta) i steknu srednju stručnu spremu. Novina u ovom Zakonu je i povezivanje sa tržištem rada, što do sada nije bio slučaj, odnosno aktivno uključivanje poslodavaca u izradi novih nastavnih planova i programa, te novih i potrebnih zanimanja kojima će se omogućiti brže zapošljavanje učenika, a koja su deficitarna na tržištu rada. U

školama će se formirati savjetodavna vijeća koja čine predstavnici škole, poslodavaca, lokalne zajednice i drugih zainteresiranih subjekata.

Zakonom o srednjem obrazovanju regulira se, nakon završene osnovne škole, srednje obrazovanje učenika/učenica normalnog psihičkog i tjelesnog razvoja, učenika/učenica sa smetnjama u psihičkom i tjelesnom razvoju, dopunsko obrazovanje odraslih i stručno usavršavanje koje se ostvaruje u ustanovama srednjeg obrazovanja.

Srednja škola je javna ili privatna škola koja pruža obrazovanje učenicima/učenicama koji su završili osnovno obrazovanje i podrazumijeva: gimnaziju, učiteljsku školu, srednju vjersku školu, srednju umjetničku školu, srednju tehničku i srodnu školu, srednju stručnu školu, srednju školu za učenike/učenice sa specijalnim potrebama u obrazovanju.

Škola ima status pravnog lica i upisuje se u Registre u skladu sa zakonom isto kao i kod već opisanih osnovnih obrazovno-odgojnih ustanova.

Zakon o srednjem obrazovanju regulira srednje obrazovanje uopće, a naročito:

- a) osnivanje, organizaciju i finansiranje škola,
- b) upravljanje, rukovođenje školom,
- c) statusna pitanja učenika,
- d) statusna pitanja nastavnika i drugih uposlenika u školi,
- e) stručno usavršavanje, nadzor nad radom škola i uposlenika,
- f) druga pitanja koja su u vezi sa radom škole.

Ciljevi srednjeg obrazovanja i odgoja su:

- a) obezbjeđivanje prava svakog učenika na srednje obrazovanje pod jednakim uvjetima, u skladu sa njegovim interesovanjem i mogućnostima,
- b) pružanje podrške učenicima srednje škole u izboru odgovarajućeg zanimanja,
- c) stvaranje uvjeta za kvalitetno srednje obrazovanje, koje uključuje dostizanje svjetskih standarda u sticanju znanju i usvajanju vještina,
- d) usklađivanje srednjeg obrazovanja sa zahtjevima i potrebama odnosno kretanjima na tržištu rada,
- e) razvijanje psiho-fizičkih sposobnosti učenika, razvijanje svijesti o nacionalnoj pripadnosti, očuvanje povijesno-kulturne baštine, nacionalnog identiteta, te razvijanje osjećaja ljubavi prema Bosni i Hercegovini,

- g) odgajanje i obrazovanje učenika u skladu sa općim, kulturnim i civilizacijskim vrijednostima, osposobljavanje učenika za življenje u multikulturalnom svijetu i poštivanje različitosti, te razvijanje tolerancije,
- h) obezbjeđivanje uvjeta za razvoj i promociju tradicionalnih zanata,
- i) usklađivanje srednjeg obrazovanja sa srednjim obrazovanjem u zemljama Evropske unije,
- j) sticanje srednjeg obrazovanja koje omogućava vertikalnu i horizontalnu prohodnost u sistemu obrazovno-odgojnog procesa u Bosni i Hercegovini,
- k) podsticanje na cjeloživotno učenje.

Vrlo bitno u odnosu na stari zakon je da novi, iz 2010. godine, na mnogo obuhvatniji način normira niz mogućih situacija koje nisu normirane prethodnim zakonom. Pravne praznine koje su se pojavljivale dopunjavane su praksom i širokim tumačenjima postojećih pravnih normi kroz veliki broj podzakonskih propisa.

Srednja stručna sprema se stiče uspješnim okončanjem srednjeg obrazovanja u trogodišnjem ili četverogodišnjem trajanju u srednjoj školi koja može biti organizirana kao samostalna ustanova ili kao školski, odnosno srednjoškolski centar.

Srednja stručna sprema stiče se u srednjoj školi, javnoj ili privatnoj ustanovi koja je registrirana kao:

- a) gimnazija,
- b) srednja škola za stručno obrazovanje i obuku i to:
 - srednja umjetnička škola,
 - srednja tehnička škola,
 - srednja stručna škola,
- c) srednja vjerska škola,
- d) srednja škola za učenike sa posebnim obrazovnim potrebama,
- e) srednjoškolski centar sastavljen od dvije ili više vrsta škola iz tač. a), b), c) i d)
- f) školski centar sastavljen od različitih nivoa obrazovanja u svojstvu jednog pravnog lica, u skladu sa potrebama lokalne zajednice.

Redovno obrazovanje učenika u srednjim školama, kao javnim ustanovama, je besplatno. U privatnim školama se plaća, shodno potpisanim ugovorom između korisnika/učenika, odnosno njegovog zakonskog staratelja i privatne školske ustanove.

Novina u odnosu na prethodni zakon o srednjem obrazovanju je i to da sada institucije vlasti vrše koordiniranje između broja učenika srednjih škola u odnosu na potrebe tržišta rada. To predstavlja ohrabrenje jer će se određena zanimanja, kojima je tržište rada zasićeno, preusmjeriti na ona deficitarna.

Ovome u prilog ide i odredba koja normira da će se radi obezbjeđivanja veze između srednjeg stručnog obrazovanja i obuke i tržišta rada, na nivou Kantona formirati tripartitno savjetodavno vijeće koje čine predstavnici poslodavaca, sindikata i Vlade Kantona Sarajevo.

Nastava će se izvoditi na zvaničnim jezicima konstitutivnih naroda u Bosni i Hercegovini, te je predviđeno da se koristi latinica i ćirilica kao pismo, a u odnosu na potrebe učenika koristit će se i znakovno pismo. Novina je i to da se nastava može izvoditi i na stranim jezicima, ali o tome saglasnost mora dati nadležni kantonalni organ, pri tom vodeći računa o zaštiti javnog interesa Bosne i Hercegovine.

Za osobe koji su završile srednju školu u inostranstvu provest će se obaveza upoređivanja nastavnog plana i programa inostrane srednje škole i domaće; ako se utvrdi razlika odredit će se kao obavezno polaganje razlike predmeta koju će utvrditi nastavno vijeće škole koju učenik/učenicica želi pohađati.

Novi zakon je predvidio mogućnost ako se radi o stranim državljanima da i oni mogu pohađati srednju školu u skladu sa zakonima i važećim propisima, u skladu sa konvencijama i sporazumima koje je Bosna i Hercegovina zaključila sa drugim zemljama ili međunarodnim organizacijama, sa Pravilnikom o načinu ostvarivanja prava na obrazovanje osoba kojima je priznata međunarodna zaštita u BiH, onda kada se može osnovano zaključiti da će te osobe u Bosni i Hercegovini boraviti duže od tri mjeseca. Zakon je normirao i jednu vrlo važnu odredbu koja obuhvata nacionalne manjine kojima se sada omogućava da pohađaju srednju školu na maternjem jeziku. S obzirom na mogućnost da se u takvim situacijama može pojaviti i problem sa adekvatnim kadrom, zakon je na dobar način regulisao da profesori u tom slučaju mogu biti lica koja su završila prvi stepen bolonjskog studija. Ovakva odredba će i studentima fakulteta biti moguća odrednica, posebno u pogledu izbora usmjeravanja u skladu sa potrebama na tržištu rada u oblasti obrazovanja.

Proces osnivanja srednjih škola je uveliko poboljšán, posebno iz razloga što je uveden inovativni mehanizam provjere lica koja osnivaju sre-

dnje obrazovnu ustanovu. Kontrolu vrši Ministarstvo obrazovanja Kantona Sarajevo putem komisija koje obrazuje samo za tu namjenu. Mišljenja smo da će se na ovaj način u mnogome smanjiti mogućnost nesvršishodnog osnivanja srednje obrazovnih ustanova.

Uvjeti koji moraju biti ispunjeni da bi se jedna škola osnovala, u mnogome je doprinijelo povećavanju standarda u pogledu opremljenosti.

Ti uvjeti su sljedeći:

- a) da postoji potreba za kadrovima koji će se u toj školi obrazovati,
- b) da se te potrebe ne mogu zadovoljiti u postojećim školama,
- c) da su obezbijedena sredstva za osnivanje i rad škole i da škola može raspolagati tim sredstvima,
- d) garancija da će biti osigurana sredstva za nastavak školovanja učenika ako dođe do ukidanja škole,
- e) da je obezbijeđen prostor, oprema, nastavni kadar i nastavna sredstva za rad škole u skladu sa Pedagoškim standardima i normativima,
- f) da ima dvoranu za sport i tjelesni odgoj i najmanje jedno igralište na otvorenom,
- g) posebno obezbjeđenje uvjeta za srednje stručne škole u cilju realizacije praktične obuke i rada koji se može odvijati u školskim radionicama za praktičnu obuku i u radnim prostorijama drugih pravnih lica na osnovu ugovora ili sporazuma o saradnji.

Finansijska sredstva za osnivanje i rad škole osigurava osnivač srednje škole u skladu s Pedagoškim standardima i normativima za srednje obrazovanje.

U slučaju da naknadno osnovana srednja obrazovna ustanova ne bude ispunjavala neke od ovih uvjeta, smatrat će se da je prestala sa radom. Učenicima je obavezna omogućiti nastavak i završavanje započetog obrazovanja.

Strane države mogu osnovati školske ustanove na području Kantona Sarajevo i donijeti vlastiti plan i program koji će biti priznat i u Kantonu Sarajevo, s time da u slučaju da su diplome izdate na stranom jeziku postoji obaveza obaveznog prevođenja na jedan od jezika u upotrebi u BiH.

Ovakve škole se osnivaju i organizuju u skladu sa ovim zakonom i podliježu imperativom ispunjavanja svih uvjeta koji su propisani i u slučajevima kad ustanovu formiraju domaća pravna i fizička lica.

Srednja škola uživa samostalnost u pedagoškom radu te autonomiju u okviru zakonskih i podzakonskih akata, da osmišljava, predlaže i realizira obrazovne sadržaje koji proizilaze iz veze škole sa lokalnim tržištem rada. Autonomija srednje škole ogleda se i u pravu da se udružuje u jednu ili više zajednica srednjih škola radi međusobne saradnje u ostvarivanju zajedničkih interesa i pružanja pomoći razvoju oblika obrazovnog rada, s tim da svaka srednja škola zadržava svojstvo pravnog lica.

Nastavni plan i program

Obrazovno-odgojni rad u srednjim školama ostvaruje se na osnovu nastavnih planova i programa utvrđenih za svaku vrstu škole posebno. Nastavnim planovima i programima utvrđuju se: ciljevi, zadaci, nastavni sadržaji obaveznih općeobrazovnih, stručnih i predmeta praktične nastave i laboratorijskog rada, broj časova po predmetima, oblici i postupci rada, predmeti fakultativne, izborne, kursne nastave, sadržaji i načini organiziranja maturalnog, odnosno završnog ispita, dužina trajanja obrazovanja, zanimanje koje učenik stiče nakon završetka srednje škole odnosno obrazovanja, didaktički i drugi uvjeti za realiziranje nastavnog plana i programa.

Nastavni planovi i programi obavezno sadrže zajedničku jezgru nastavnih planova i programa, kako to propiše Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje.

Pored prethodno utvrđenog nastavnog plana i programa, učenici imaju pravo i na vannastavne aktivnosti radi razvijanja njihovih stvaralačkih sposobnosti i sticanja radnih navika i vještina.

Nastavnim planom i programom srednjih škola za stručno obrazovanje i obuku utvrđuje se potreba organiziranja, program, vrijeme i trajanje ferijalne prakse učenika. Ferijalna praksa se, pod nadzorom srednje škole, izvodi u privrednim društvima, ustanovama i kod samostalnih privrednika koji imaju odgovarajuću opremu, tehničko-tehnološka sredstva i druge odgovarajuće uvjete u skladu sa nastavnim planom i programom.

Kontrola rada izvođenja nastavnog plana i programa kao i uspjeha korisnika se osigurava kontinuirano tako što srednja škola podnosi izvještaj o rezultatima u učenju i vladanju učenika na kraju prvog polugodišta i na kraju školske godine Prosvjetno-pedagoškom zavodu Ministarstva.

Učenici

Status učenika srednje škole stiče se upisom u srednju školu.

Redovni učenik ima pravo i obavezu da redovno pohađa nastavu i izvršava školske obaveze, da se ponaša u skladu sa školskim propisima i da se odgovorno odnosi prema imovini škole, drugim učenicima, nastavnicima i drugim uposlenicima škole.

Učenicima je ostavljena mogućnost da mogu paralelno pohađati nastavu vezanu za druga zanimanja ili polagati razliku predmeta kako bi se prekvalifikovali ili dokvalifikovali.

Učenici se upisuju u prvi razred srednje škole na osnovu javnog konkursa koji se objavljuje u dnevnim novinama najkasnije dva mjeseca prije početka školske godine.

Pored općih uslova potrebno je da kandidati koji se upisuju u prvi razred srednje škole u statusu redovnih učenika nemaju navršenih 18 godina, a za kandidate sa posebnim obrazovnim potrebama da nemaju navršene 22 godine života.

Srednja škola upisanim učenicima izdaje učeničku knjižicu, a ona predstavlja javnu ispravu kojom se u toku srednjeg obrazovanja dokazuje status učenika srednje škole.

Pored redovnog statusa koji stiču učenici prilikom redovnog upisa, učenici mogu steći i specijalni status u slučaju ostvarivanja vrhunskih rezultata u sportu i nastavnim predmetima.

Redovan učenik u toku ukupnog srednjoškolskog obrazovanja ima pravo dva puta ponavljati razred, s tim da isti razred može ponoviti samo jedanput.

Učenici imaju pravo da im se dodjeli svjedodžba o završenom razredu, a na kraju školovanja, ako polože završni ispit, da im se dodjeli odgovarajuća diploma. Ove dokumente izdaje škola na osnovu evidencije, te ona moraju biti ovjerena pečatom kako bi dobila potvrdu vjerodostojnosti.

Zakonom je predviđena novina da se izradi akcioni plan za suzbijanje maloljetničke delinkvencije u zajedničkoj suradnji institucija vlasti, nevladinih organizacija i roditelja, a sve sa ciljem zajedničkog i organiziranog djelovanja i saradnje u borbi protiv zlostavljanja, zloupotrebe djece i mladih, zloupotrebe droge, alkohola i drugih opijata, maloljetničke delinkvencije, te svih drugih pojava koje ugrožavaju zdravlje i život učenika.

Uposlenici škole

Pedagoškim standardima i normativima je propisano da su uposlenici u srednjoj školi nastavnici, stručni i drugi saradnici, administrativno, finansijsko, pomoćno i tehničko osoblje i drugi uposlenici.

Nastavni kadar mora imati minimum VI stepen školske sprema, a za izvođenje određenih nastavnih predmeta i VII stepen prema nacionalnoj razini, a u izuzetnim slučajevima i sa V stepenom i petogodišnjim radnim iskustvom.

Nastavni kadar je dužan da se konstantno edukuje i poboljšava profesionalne sposobnosti za izvođenje nastave, a njihov rad se sistematično prati i ocjenjuje na osnovu pravilnika koji, uz konsultacije sa sindikatom, donosi ministar.

Inspekcijski nadzor nad provođenjem ovog zakona:

Vrše ga prosvjetni inspektori u skladu sa Zakonom o prosvjetnoj inspekciji.

Nadzor se odnosi na:

- postupanje srednje škole u pogledu primjene ovog zakona, drugih propisa i akata koje donosi ministar, te općih akata;
- primjenu standarda koje određuje Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje;
- kontrolu stručne zastupljenosti nastave odgovarajućim profilom i stručnom spremom nastavnog kadra, utvrđenih ovim zakonom i nastavnim planom i programom;
- upotrebu odobrenih nastavnih planova i programa, udžbenika i drugih nastavnih sredstava;
- upis učenika u školu;
- izricanje odgojno-disciplinskih mjera učenicima;
- primjenu zakonskih i drugih odredaba koje se odnose na statusna pitanja učenika;
- vođenje relevantne dokumentacije i evidencije;
- kontrolu javnih isprava, općih i pojedinačnih akata škole i drugih akata koja se odnose na rad organa koje kontroliše;
- kontrolu upisa u Registar koji vodi Ministarstvo i upisa u Sudski registar;
- pravo i obavezu prosvjetnog inspektora na izricanje mjera i utvrđivanje rokova za njihovo izvršenje u skladu sa zakonom;

- podnošenje prijave nadležnom organu za učinjeno krivično djelo ili privredni prestup, odnosno zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka.

Visoko obrazovanje u Kantonu Sarajevo

Skupština Kantona Sarajevo na sjednici održanoj dana 31.12.2008. godine donijela je ZAKON O VISOKOM OBRAZOVANJU.

Nadležnost nad visokim obrazovanjem je centralizovana na nivou entiteta u Republici Srpskoj, a u Federaciji Bosne i Hercegovine je podijeljena po kantonima.

Većina univerziteta su izgubili asocijacije autonomnih fakulteta i drugih institucija. Prema tome, ne postoji zakonodavstvo ili proceduralni mehanizmi koji bi osigurali istovrsnost akademskih standarda ili koji bi dozvolili komparativnu procjenu rada akademskih institucija. Visoko obrazovanje u Bosni i Hercegovini suočava se sa neriješenim pitanjima vlasti na nivoima i koordinacionih i upravljačkih institucija. Ova blokiranja pogoršavaju suštinske probleme kvaliteta odredaba i finansiranja. Univerziteti su, s druge strane, veoma slabo opremljeni da bi opstali u ovom surovom okruženju. Centralno vodstvo univerziteta obično ima malu pravnu nadležnost ili moć nad izvorima. Fakulteti se tretiraju kao pravno ovlaštene institucije, sa finansijskom i akademskom autonomijom. Oni su usvojili različite procedure upisa i nastave za studente, kao i različite plaće i standarde za upis, te proceduru za upošljavanje osoba čak i unutar istog univerziteta.

Visoko obrazovanje svuda u svijetu praćeno je intenzivnim procesom saradnje, mobilnosti nastavnika i studenata, što ga vodi u internacionalizaciju. Kod nas međutim, visoko obrazovanje podijeljeno je po nacionalnim torovima, svedeno na lokalnu mjeru, beskrajno osiromašeno i još uvijek daleko od tzv. evropskog prostora visokog obrazovanja.

Država Bosna i Hercegovina potpisala je Bolonjsku deklaraciju (u septembru 2003. godine) i Lisabonsku konvenciju (u junu 2003. godine), garantirajući na taj način da će intenzivno prihvaćati norme bolonjskog procesa i da će intenzivno raditi u pravcu procesa priznavanja evropskih diploma. Međutim, proces prelaska sa postojećeg na bolonjski sistem ne odvija se očekivanom brzinom. A tome je razlog naša državna struktura, tj. nepostojanje ministarstva za obrazovanje na državnom

nivou s adekvatnim ingerencijama, a uz to i nedostatak finansijske i infrastrukturne podrške od strane države.

Bolonjske reforme uvode standarde i normative koji sadrže: dužinu studija, nedjeljno opterećenje u nastavi, ukupni rad potreban za savladavanje nekih znanja i vještina i tu nema proizvoljnosti. Prema bolonjskom procesu, dužina studija dijeli se na tri jasno definirana segmenta: dodiplomski – postdiplomski (magistarski) – doktorski, koji imaju tačno propisanu dužinu trajanja.

I za Bosnu i Hercegovinu bolonjske reforme, koje su zahvatile cijelu Evropu, postale su inspiracija za tako potrebnu reformu sistema visokog obrazovanja u zemlji.

Usvojeni zakon o visokom obrazovanju stvorio je osnove za implementaciju bolonjskih reformi, kao što su:

1. dvociklični sistem,
2. uspostavljanje agencije za osiguranje kvaliteta i akreditaciju,
3. uspostavljanje agencije za implementaciju ECTS-sistema i dodatka diplomi, te priznavanje diploma.

Visoko obrazovanje je djelatnost od posebnog interesa za Kanton.

Razvoj djelatnosti visokog obrazovanja vrši se u skladu sa programom i planom razvoja Kantona i Strategijom razvoja visokog obrazovanja Kantona, koju donosi Skupština Kantona Sarajevo na prijedlog Vlade Kantona Sarajevo.

Strategijom razvoja visokog obrazovanja se utvrđuje vizija, misija i glavni pravci razvoja visokog obrazovanja u Kantonu kroz obrazovni, nastavni, naučnonastavni, umjetnički, umjetničkonastavni i naučnoistraživački rad, kao i obim potreba za obrazovanjem određenih kadrova.

Visokoškolske ustanove uživaju akademsku autonomiju koja se naročito ogleda u slobodi nastavnog, nastavnoistraživačkog i ostalog naučnog stvaralaštva, utvrđivanju, primjenjivanju, razvoju obrazovnih i naučnih programa, izboru akademskog osoblja, odlučivanju o kriterijima prijema kandidata itd.

Sa druge strane, visokoškolske ustanove uživaju i akademsku slobodu kao pravo akademskog osoblja i studenata na slobodu mišljenja, izražavanja i djelovanja, bez opasnosti od sankcija, a pod uvjetom da vrše svoju akademsku djelatnost u skladu sa ustavom i zakonom, ne ugrožavajući ljudska prava i slobode drugih subjekata akademske, odnosno društvene zajednice u cjelini.

Djelatnost visokog obrazovanja je usmjerena ka punom razvoju ljudske ličnosti, poštivanju ljudskih prava, građanskih i drugih demokratskih, akademskih, zakonskih i ustavnih načela i sloboda.

U sistemu visokog obrazovanja postoje tri instance koje su nezavisne jedna prema drugoj, a zajedno obrazuju, organizuju i uređuju visoko obrazovni sistem u Kantonu Sarajevo kao organi vlasti:

- Skupština
- Vlada
- Ministarstvo obrazovanja i nauke

Novi zakon predviđa obavezno formiranje i uspostavljanje savjeta za visoko obrazovanje kao stručno i savjetodavno tijelo koje obavlja poslove iz domena uspostave i osiguranja kvaliteta sistema visokog obrazovanja u Kantonu.

Visokoškolske ustanove osnivaju se i obavljaju djelatnost u skladu sa zakonom, Strategijom razvoja visokog obrazovanja i Standardima i normativima.

Danom upisa u Registar visokoškolskih ustanova takva ustanova dobija status pravne osobe.

Pored postupka osnivanja i registracije, neophodno je proći proces akreditacije i licenciranja.

Akreditacija je proces koji se vodi na osnovu kriterija definiranih od strane ili u ime vlasti nadležnih za visoko obrazovanje radi donošenja rješenja kojim se utvrđuje da visokoškolska ustanova ispunjava općeprihvaćene standarde u pogledu organizacije rada, raspoloživih prostornih, materijalno-tehničkih i kadrovskih resursa, kvaliteta obrazovnog procesa, studijskih programa i kvalifikacija odnosno zvanja koja dodjeljuje, a koja u skladu sa važećim zakonom njihovom nosiocu daju određena prava, odnosno pristup narednoj fazi obrazovanja, te pravo korištenja stečenih zvanja.

Ministarstvo obrazovanja i nauke donosi jasne kriterije za proces akreditacije i licenciranja.

Mišljenja smo da u BiH, pa i u Kantonu Sarajevo, ovaj segment slabo funkcioniše, jer je nesporno da se diplome nekih osnovanih fakulteta ne priznaju od poslodavaca i institucija vlasti, te ne možemo sa sigurnošću tvrditi da su proces akreditacije i licenciranja uspješno obavljani i utemeljeni na ispunjavanju kriterija, a navedeno se posebno odnosi na veliki broj naziva zvanja koji se stiču završetkom visoko obrazovne ustanove.

Radi zadovoljavanja razine kvaliteta ustanove su dužne razviti sistem unutrašnje kontrole, odnosno ocjene kvalitete i osigurati njegovu primjenu. Sistem ocjene se pobliže reguliše općim internim aktima ustanove.

Pored unutrašnje kontrole postoji još jedan vid ocjene kvalitete, a to je preko referentnog tijela čije mišljenje odnosno ocjenu mora pribavljati svakih pet godina za svaki studijski program.

U Kantonu Sarajevo visoko obrazovanje se organizira u tri ciklusa:

1. prvi ciklus vodi do akademskog zvanja završenog dodiplomskog studija (the degree of Bachelor) koji se vrednuje sa najmanje 180, odnosno 240 ECTS bodova;
2. drugi ciklus vodi do akademskog zvanja magistra, a vrednuje se sa 60, odnosno 120 ECTS bodova, i to tako da u zbiru s prvim ciklusom nosi 300 ECTS bodova;
3. treći ciklus vodi do akademskog zvanja doktora i vrednuje se sa dodatnih 180 ECST bodova.

Student

Status studenta stiže se upisom na odgovarajući studijski program visokoškolske ustanove.

Pored državljana BiH status studenta može steći i strani državljani sa stečenim odgovarajućim srednjim obrazovanjem, u skladu sa zakonom, konvencijama i međudržavnim ugovorima koji obavezuju Bosnu i Hercegovinu.

Prilikom ispunjavanja uslova i kriterija za upis, ustanova je dužna studentu izdati ovjeren index i ima status javne isprave.

Status studenta prestaje:

- a) okončanjem ciklusa studija;
- b) ispisom sa visokoškolske ustanove;
- c) isključenjem sa visokoškolske ustanove po postupku i uz uvjete utvrđene zakonom, statutom ili drugim odgovarajućim aktom visokoškolske ustanove;
- d) kada student ne okonča studij u roku utvrđenim zakonom, statutom ili drugim općim aktom visokoškolske ustanove;
- e) u drugim slučajevima utvrđenim zakonom, statutom ili drugim općim aktom visokoškolske ustanove.

Jedna norma koja je u vezi sa socijalnom politikom države na jedan dobar način je normirala prava 100% invalida kojima je ovim zakonom sada dozvoljeno da se upišu na bilo koji ciklus studija na mjesta koja su finansirana Budžetom. Uvjeti koje moraju ispuniti su sljedeći:

- a) da su položili prijemni ispit;
- b) da su sposobni obavljati praktične zadatke u nastavi;
- c) da su stekli pravo upisa na odgovarajući ciklus studija visokoškolske ustanove kao javne ustanove;
- d) da su dostavili dokaz nadležne institucije o statusu invalida i procentu invaliditeta.

Kadar

Naučno nastavni kadar u visoko školskim ustanovama je podijeljen na određena stečena zvanja:

- a) Asistent: odgovarajući univerzitetski stepen sa najmanje 240 ECTS bodova i najnižom prosječnom ocjenom 8 ili 3,5;
- b) Viši asistent: stepen drugog ciklusa studija (magisterij);
- c) Lektor: stepen drugog ciklusa studija (magisterij);
- d) Docent: naučni stepen doktora u datoj oblasti, najmanje tri naučna rada objavljena u priznatim publikacijama, pokazane nastavničke sposobnosti;
- e) Vanredni profesor: proveden najmanje jedan izborni period u zvanju docenta, te najmanje pet naučnih radova objavljenih u priznatim publikacijama, objavljena knjiga i originalni stručni uspjeh kao što je projekt, patent ili originalni metod, sve nakon izbora u zvanje docenta, te mentorstvo najmanje jednog kandidata za stepen drugog ciklusa studija;
- f) Redovni profesor: proveden najmanje jedan izborni period u zvanju vanrednog profesora, najmanje dvije objavljene knjige, najmanje osam naučnih radova objavljenih u priznatim publikacijama, sve nakon sticanja zvanja vanrednog profesora, te mentorstvo najmanje po jednog kandidata za stepen drugog i trećeg ciklusa studija.

Tijela visokoškolske ustanove

Tijela univerziteta su:

- a) Upravni odbor,
- b) Senat,

- c) Rektor,
- d) Druga stručna i savjetodavna tijela čije se osnivanje, sastav i nadležnost utvrđuje statutom ili drugim općim aktom.

Tijela visoke škole su:

- a) Upravni odbor,
- b) Senat,
- c) Direktor,
- d) Druga stručna i savjetodavna tijela čije se osnivanje, sastav i nadležnost utvrđuje statutom ili drugim općim aktom.

Univerzitetom rukovodi rektor, a visokom školom direktor, u skladu sa zakonom i statutom visokoškolske ustanove.

Rektor univerziteta, odnosno direktor visoke škole, za svoj rad u domenu akademskih pitanja odgovora senatu, a u domenu poslovanja upravnom odboru.

Finansiranje

Visokoškolska ustanova čiji je osnivač ili suosnivač Kanton, finansira se ili sufinansira iz Budžeta po osnovu kriterija za finansiranje visokoškolskih ustanova kao javnih ustanova, koje na prijedlog Ministarstva utvrđuje Vlada, što dovodi u pitanje autonomnost i neovisnost visokoškolskih ustanova od uticaja činilaca vlasti.

Zakon je odredio mogućnost da visokoškolske ustanove mogu i same sticati prihode obavljajući naučno istraživačke radove i pružajući usluge iz svog domena.